Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, N. Y. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה שביעית HATOREN גליון יג (ריג)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

—

VOL. VII NEW YORK, JUNE 11, 1920 No. 13 (213)

HATOREN
Published weekly by the
ZIONIST ORGANIZATION
OF AMERICA
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Chelsea 247

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ־לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1879.

מחיר גליון 10 סנטים

VOL. VII NEW YORK, JUNE 11, 1920 No. 13

התורן

יוצא לאור על־ידי
ההסתדרות הציונית
באמריקה

—

העורך:
ראובן בריינין

שנה שביעית ניו־יורק, כ"ה סיון, תר"ף גליון שלשה־עשר

הַחִנּוּךְ הָעִבְרִי בְּאַמֶרִיקָה

לואיס מארשאל השמיע, לפני ימים אחדים, בנאומו שנשא לפני התלמידים, שגמרו חוק־למודם בבית־מדרש הרבנים ובבית־מדרש המורים, דברים מעציבים מאד על־אדות החנוך העברי באמריקה. התמונה אשר תאר הנואם היתה שחורה על־גבי שחורה. מכל ילדי בני ישראל בניו־יורק מקבלים רק חמשה־עשר אחוזים מהם חנוך עברי כל־שהוא. והמספר הזה הוא קטן כל־כך לא משום שילדי היהודים במדינה זו מואסים בעברית ובאמונת ישראל, כי־אם משום שחסרים בתי־ספר עברים ומשום שחסרים מורים עברים.

אין ספק, שיש הבדל גדול בין השקפתנו אנו על תעודתו של החנוך העברי ובין השקפתו של מר מארשאל על זה, אבל עלינו להודות, כי הוא תפס היטב את הפרובלימה של החנוך העברי במדינה זו, את הפרובלימה ברשומיה הכלליים: אין בתי־אולפנא ובתי־חנוך במספר מספיק, אין די מורים הראויים לשמם ולתעודתם, אין השגחה מרכזית ואין תכנית כללית לכל בתי־הספר העברים שבאמריקה. מארשאל נגע הפעם, ולא זוהי הפעם היחידה, בפצע אנוש שיש בידו להרעיל את כל הגוף של הקבוץ היהודי באמריקה. והדיאגנוזה שלו אמתית היא. הנואם הנלהב הטיח דברים מרים כלפי היהדות האמריקאית המזולזלת בחנוך הבנים והבנות. אולם בדברי מוסר ותוכחה לא ירפאו את הנגע. אין אזנים שומעות ואין לבבות מרגישים את כל הרעה, את כל הסכנה הצפויות לעמנו ולעתידותיו מחוסר בתי־ספר ומורים עברים, מחוסר אנשי־רוח ומחנכי הדור. נחוצים מעשים ונחוצים עושים בשביל שנוכל לפתור — או, לכל הפחות, להחל בפתרון — את שאלת החנוך העברי במדינה זו. ושאלה זו, — שהיא שאלת השאלות של היהדות החיה, — אינה יכולה להפתר כיום בפתרון חלקי וארעי, על דעת מפלגה זו או אחרת. שאלה זו מצפה לפתרון כללי ועיקרי המקיף את כל חלקיה ופרטיה.

החנוך העברי מחכה כיום לסינטיזה חדשה. מארשאל וחבריו בדעות ואמונות כשהם מדברים על־אדות החנוך העברי, כוונתם, בעצמו ובעיקרו של דבר, הוא החנוך הדתי, הריליגיוזי. השפה העברית — לאו דוקא. הרוח הלאומי — מה זה? רק מושג רופף ובלתי־ברור כל־צרכו. רק מימרא בעלמא. רוח לאומי? היתכן אצלנו? הניתן להרוח הזה להדור לבתי־הספר והחנוך שלנו? הלא לא לאום, נאציון, אנחנו! הלא רק בני אמונה אחת ולא בני עם אחד נחנו! רוח לאומי? — אין זה אלא חקוי, אין זה אלא זיוף רוחנו הדתי, אין זה אלא „זמורת זר בכרם בית ישראל", אין זה אלא סחורת חוץ שהכניסוה מפולניה, מגליציה למדינת קולומבוס ואין בזה אלא הברחת־המכס. רוח ציוני? — הס מלהזכיר! ׳רוח ציוני בבתי־ספר עברים? — הלא זה מתנגד לרוח האמריקניות הטהורה. דעת הספרות העברית החדשה? — מותרות או הבלים! השירה העברית החדשה? — זו מי התיר? מיום שמת רבי יהודה הלוי נסתם מעין השירה העברית וחדלה היצירה המקורית. וכי אי־אפשר להיות יהודים טובים ואמריקאיים בלי דעת השפה העברית בתור שפה, בלי רוח לאומי וציוני ובלי דעת הספרות העברית החדשה. זוהי בקירוב השקפתם של מארשאל וסיעתו על החנוך העברי באמריקה. הם מציגים את הנגינה לא על המלה „עברי", כי־אם על המלה „דתי". ואם נשאל את פיהם: מה הוא חנוך דתי? להרגיל בתרי"ג מצוות מעשיות? להיות על־פי ה„שלחן

ערוך"? לקיים את כל המסורה העתיקה? להיות כאשר היו אבותינו בתחומם הצר ולהתרג גם על ערקתא דמסאנא? — חלילה! „חנוך דתי (והפעם ינקדו מלה זו בדגש קל ויבטאוה בהברה רפה) פירושו הוא חנוך ריליגיוזי" (אין תרגום עברי למלה לועזית זו. יש לנו תורת משה, יש לנו דת משה וישראל, יש לנו אמונה באלהי ישראל, אך המושג „ריליגיון" כמו שיבינוהו וירגישוהו הגויים — זר הוא לנו האמונים עלי תורת ישראל וברוח ישראל).

לואיס מארשאל הוא יהודי נלהב ומצוין, והנהו גם יהודי לאומי שלא מדעתו או למרות דעתו. אך כשהוא מדבר על החנוך העברי הדתי הוא מבליע את המלה „עברי" בנעימה ומטעים רק את המלה „דתי". וה„דת" הנה בפיו — וכן גם בפי רבים מחבריו בדעות ואמונות — רק מין מיטאפיזיקה, — מושג ספוגי וערפלי, — בהוספת „צירימוניות ריליגיזיות" אחדות ואיזו מנהגים ונימוסים בבתי־תפלה וב„היכלים".

והלאומיים שלנו, ביחוד חניכי ההשכלה, מטעימים ומדגישים בהחנוך העברי רק את הצד הלאומי והציוני שבו. העיקר הוא השיטה עברית בעברית (שגם אנחנו מודים ומכירים בה ורק בה ולא בשיטה אחרת, אלא בהוספה קטנה: רק שיטה, מיתודה, היא, שיטת־הלמודים ולא התורה בעצמה, ומכל שכן לא כל התורה כולה, רק אמצעי היא ולא תכלית בפני עצמה), העיקר הם ספרי הלמוד החדשים, החדשים שבחדשים, השיחות וספורי המעשיות, לקוטים בודדים ומקריים מתוך הספרות העברית של התקופה האחרונה וקטעים מדברי ימינו ובאופן היותר טוב: מעט תנ"ך ומעט אגדה. משכילינו הלאומיים העמידו את החנוך העברי על החלק האגדי שביהדות ועל פרפראות לאומיות. החנוך העברי היה בידם לחנוך מלאכותי, טכני, חיצוני, אם אפשר לאמר כך, על־פי ריציפטים לאומיים ידועים. נטלו, עקרו את נשמתו של החנוך העברי, אותה הנשמה שנתנה כח וגם חשק לדורות רבים ללחום על קיומנו ולבלי הטמע בגויים, למסור את נפשם וחייהם על קידוש השם, כח וגבורה לקום בפני אויבינו הרבים ולעמוד על נפשנו, כח וגבורה לנצח את כל המכשולים הפזורים על דרכנו בחיים.

להאורתודוכסים שלנו באמריקה — או יותר נכון: אלה המכנים את עצמם בשם „אורתודוכסים" —, בכל אופן לרובם, אין בכלל מושגים על־אדות הנוך עברי. תביעתם היהודית היותר גדולה: כי ילמדו את ילדי ישראל, אלה שאינם עתידים להיות רבנים, להתפלל בעברית, אם גם לא יבינו את פירוש המלים, לברך על הרעם, על תפוחי־אדמה וכדומה לזה. והעיקר, כי הבנים ידעו את ה„מלאכה" של אמירת קדיש אחרי אבותיהם — ודי.

כמובן, שאנו מדברים פה רק על הכלל, על הרוב, ולא על יחידים היוצאים מן הכלל.

והשורה האחרונה: — דרכי החנוך העברי באמריקה אבלות. נעשו נסיונות ידועים — ולא הצליחו לעת עתה.

כמעט תשעים אחוזים מילדי ישראל באמריקה אינם מקבלים שום חנוך עברי, אינם יודעים אף את צורתו של האל"ף־בי"ת; אינם יודעים שום דבר מהיהדות ואידיאליה, מתורתנו וחוקיה; אינם יודעים שום דבר מדברי־ימינו, ממנהגינו ונימוסינו הלאומיים והטובים — ואנו מדברים על תחיה עברית ועל תרבות עברית!

---

* * *

כַּיֶּלֶד אֶת הַיֶּלֶד אֱהָבִינִי
וְחֶסֶד יֶלֶד אַשְׂבְּעֵכִי וּתְשַׂבְּעִינִי:
אַתְּ בִּרְכַּת־טַל הֲיִי לִי רַעֲנַנָּה
וְנַפְשִׁי לָךְ צֵל סִתְרָה שַׁאֲנַנָּה·

וְאִם אֶגֶל טַל אַתְּ עוֹרֵג עַל הַשְּׁחָקִים,
הַפֶּת, שָׂמֵחַ לִקְרַאת מִשְׁכַּן־בְּרָקִים,
עַד־שִׁמְשִׁי יִשָּׂאֵכִי וְלֹא תֵרֵדִי
וּלְאוֹרוֹ תֵּתְעִי טְהוֹרָה וְלֹא תֹאבֵדִי·

וְאִם טַל־רְחוּמִים אַתְּ הָאָרֶץ צִיָּה
לְחוֹנְנָהּ בִּנְשִׁיקָה וּלְהַזְרִיעָהּ,
רְאִי, נַפְשִׁי הָעֲשִׁירָה לָךְ מְיַחֶלֶת
וּלְנִדְבַת אֶגְלֵךְ צְמֵאָה מִתְפַּלֶּלֶת·

כַּיֶּלֶד אֶת הַיֶּלֶד אֱהָבִינִי
וְחֶסֶד שַׁחַר־קַיִץ תֵּם שַׂבְּעִינִי,
אֲשֶׁר אֶת לֶחֱךְ עֶדְנִי יַעֲלֵעַ
וְקֹדֶשׁ זַרְעוֹ קָדְשֵׁךְ יְבַלֵּעַ·

ש. האלקין.

מִיגּוֹן לְשִׂמְחָה

(ציור).

מאת

מ. מ. חן.

א.

בירמאן היה מאותם האנשים, שאין להם מלאכה קבועה ועבודה מסוימה, שהם עושים הכל ואינם עושים מאומה. „גבור נעריץ" לא היה מעולם. גם בביתו, בעיירותו הקטנה, היתה אשתו ה„אשת חיל" והוא היה נקרא על שמה. היא היתה חנונית והוא היה עוזר על־ידה. עוזר, מדברים כך בלשון בני אדם. באמת, לא היה עושה מאומה. היה עומד בפתח החנות, מעשן פאפירוסות זו אחר זו וקורא את העתון, מפלפל בעניני פוליטיקה עם החנונים האחרים (פנאי היה, ברוך־השם, לכולם) ומפהק סתם... וגם כשהיה מפשיל לפעמים את שרווליו ומתחיל לסייע לאשתו, היה מקלקל יותר משהיה מתקן. היה משליך את הסוכר לתוך העטרן, את הגריסין לתוך הנפט, עד שאשתו היתה מרגשת בו, גוערת בו קצת מתוך רוגז וקצת מתוך שחוק ושולחת אותו לבית־המדרש. שם, בבית־המדרש, היה חש עצמו כדג במים. היה מעיין בספר, לומר קצת, מפלפל קצת עם הבחורים בתורה ומתפלסף הרבה עם יודעי העתים במאורעות העולם, מתחמם כנגד אורן של הגחלים הלוחשות בתנור הבוער ומנמנם לבסוף על הספסלים הקשים עד חצות הליל... אחר כך התחילה אשתו להרגילו לנסוע אל עיר הפלך ולקנות שם סחורה לחנותה. ובירמאן הצטיין בזה דוקא. הוא היה בקי בכל חנויות־המכולת הגדולות בעיר הפלך וידע את טיבם ואפים של בעליהן יותר מחנוני העיר ההיא בעצמם. ומכיון שבא בירמאן לידי הצטיינות זו התחיל גם לנהוג כבוד בעצמו, לחוות דעה בעניני העירה ולקחת חלק בכל צרכיה. וכשאדם מכבד את עצמו, מכבדים אותו גם אחרים. בקצור, הוא נחשב מעתה לסוחר פקח, לחכים וחרוץ וגם ליועץ ולבעל־דעה.

אבל כל זה היה שם בעיירתו. שם היה מקומו ניכר. היה מכובד על הכל, מעורב עם הבריות, אהוב למשפחתו ומרוצה לעצמו. אולם כאן, באמריקה, היה לאחר. נשתנה שנוי גמור, עד שאינו מכיר את עצמו. סרה ממנו פקחותו, נטלה ממנו חריצותו וחזר למצבו הראשון, למה שהיה קודם, בטרם שהיה לסוחר. אילו היתה אשתו עוסקת גם כאן באיזה עסק והוא היה עוזר על ידה במקצת, כי אז היה מסתמא גם פה לחרוץ וזריז. אבל אשתו היתה עסוקה כאן כל היום בעבודת הבית ואי־אפשר היה להם לחיות כאן כמו שחיו בעיירה. את הקטנים צריכים להלביש נקיים ולבנים בכל יום ויום. אם המעיל אינו לבן ונקי כראוי, או העניבה אינה עשויה כהוגן, שולחת המורה מיד הביתה. מלה אחת של המורה מכרעת כאן הכל, גם את דברי האב והאם ביחד, ויראתה על פניהם תמיד. ואת הגדולים ההולכים בבוקר לעבודתם צריכים בודאי לשמש ולטפל בהם כל היום: הלא על־כן עובדים הם, שעתם היא מדודה ושקולה, כל רגע ורגע הוא זהב. ה„באס" אינו סובל שום התנצלות: עבוד ובוא על שכרך! זוהי כל התורה האמריקנית. וכך אין לה פנאי לאשתו להסתגל לתנאי המקום החדשים. ואשתו היתה מוצאת דוקא במה להתעסק, הלואי שעתותיה היו פנויות לה ככה. אשה תגרנית היא מנעוריה, ולדעתה אמריקה היא באמת ארץ ברוכה שהזהב מתגולל בחוצותיה, ממש חמרים־חמרים, אלא שלא כל אחד מרגיש בזה... אבל מה יועיל לה כל אלה, אם עתותיה אין בידה והיא טרודה ועסוקה כל היום בבית? ומה הוא בלי עזרתה ובלי השגחתה — רק אפס... אמנם, בודאי מוכשר גם הוא לאיזה דבר. הלא אי־אפשר שיהא מיותר לגמרי בעולם. אבל העיקר הוא המקרה, ההזדמנות. ודא עקא שלא תמיד ההזדמנות באה בזמנה ובמקומה. יש שאתה מחכה לה כל ימיך ואינך מוצאה כלל, או אתה מוצא אותה כשכבר אין לך עוד צורך בה. ויש שהיא נעלמת מתחת ידיך בטרם שהספקת עוד להרגיש בה כראוי. כך, למשל, באה גם לו הזדמנות טובה תיכף לביאתו לאמריקה, ואילו לא היה מחמיצה והיה יודע איך להשתמש בה, כי אז היתה לו משרה נכבדה עד היום. אבל הוא עמד ופקפק הרבה: קדושת השבת עמדה לו בדרך. צריך היה לחלל עליה את השבת. אמנם, לא היה במשרה זו מעין חלול־שבת חמור. מצד הדין היה יכול למצוא לו גם קצת היתר. אבל מאי נפקה מינה? בפרהסיה הכל אסור, חלול קל או חמור. כי הלא לא העונש ויראת־החטא העיקר כאן, כי אם פריצת הגדר. אתה מתחיל בקל, כמדומה, רק סדק אחד, אבל הפרץ הולך וגדול, הולך ומתרחב... ועד שהיה עומד ונמלך בעצמו (אשתו אמנם לא פקפקה אף רגע ויעצה לו לקבלה. אשה דעתה קלה) אם לקבל את המשרה שהציע לו אחד מבני עיירתו, עשיר מופלג, בבית מסחר יינו, משרה שהיתה מתאימה לו כל־כך, קפץ פתאום אחר, שגם הוא היה בן הדור הישן, אבל שלא היה מקפיד כמוהו על שמירת שבת, וחטפה מידו ועדיין הוא עומד ומכהן בה ומתפרנס ממנה בכבוד. אבל מה יש כאן לדבר? ואם היו מציעים לפניו משרה כזו גם היום, כלום היה מקבלה? הלא הוא קבל על עצמו, בהיותו עוד באניה, שמה שנוגע לדת ישראל לא יוותר אף על מנהג קל שבקלים. באמריקה צריכים להקפיד אפילו על ערקתא דמסאנא... המשרה בודאי שהיתה טובה... אלא מה? זו היתה אליה וקוץ בה... והזדמנות אחרת לא באה עדיין לידו. מחפש הוא ומבקש, הולך לכאן, נוסע לשם, קורא בכל מודעות העתונים ומעלה חרס בידו...

מתחילה כשבא לכאן יעצו לו אנשי שלומו, מבני עיירתו, שלאיש כמוהו נאה להיות מלמד, או מורה, כמו שקוראים כאן, באחד מבתי תלמוד־תורה. העצה הזאת מצאה חן בעיניו ותיכף התחיל לכתת רגליו מבית תלמוד תורה אחד לשני ולבקש לו משרה בתור מורה. ומורים היו דוקא דרושים ומבוקשים; מחפשים היו אחריהם, ממש בנרות, אבל לתמהונו הגדול היו מבקשים רק מורים שיודעים „דקדוק". בכל מקום שהיה בא, היתה השאלה הראשונה, שהיו שואלים אותו, אם הוא יודע „דקדוק".

וכאן היה בירמאן בא לידי תרעומות והיה עונה גם כן מתוך שאלה: — דקדוק? ואם אינני יודע „דקדוק" — תפלתי פסולה? אבותינו היו יהודים נאמנים בלי „דקדוק" — היה מתחיל להתפלסף מתוך רוגז — מסרו את נפשם על קדוש השם בלי „דקדוק" והם — רק „דקדוק" ו„דקדוק", כאילו כל היהדות עומדת רק על ה„דקדוק" לבד. נערה היודעת לפטפט מלים אחדות בעברית הם מכבדים על־פני כל תורני מופלג בתורה. הא לך אמריקה ותלמודי־התורה שלה! אמריקה ומלמדיה!

כך היה בירמאן מסיים את תוכחתו למנהלי תלמודי־התורה והיה יוצא כלעומת שבא. וכשמצא, פעם אחת, אחד המנהלים שלא היה מקפיד על ה„דקדוק" כל עיקר וקבלו למורה בבית התלמוד־תורה שלו, לשמחתו הגדולה, נמצא, שאין ביכלתו להנהיג סדרים בקרב תלמידיו. המשמעת, שהיא היתה העיקר בעיני המנהל ההוא, היתה כל־כך גרועה במחלקתו, עד שעוד ביום הראשון ברח בירמאן מתוך כעס ונאצות ל„שובבי" אמריקה ונמלט על נפשו מידי ה„רוצחים" הפראים, שהחרישו ממש את אזניו בשריקותיהם המשונות ובצעקותיהם הפראיות. וכך סלק בירמאן את ידיו מהר מן המלמדות שנואת־נפשו.

באו אז אחרים והורוהו להתחיל ברוכלות. מכיון שהיה תגר בביתו כל ימיו והיה נכנס ובא בבתי־המסחר היותר גדולים בעיר הפלך, הרי הרוכלות, שיש בה מעין מסחר בזעיר אנפין והקדמה לתגרנות גמורה ועסקים גדולים, מתאימה לו, ממש, כאילו היתה נבראת בשבילו מעיקרה. שמע בירמאן גם לדבריהם והתחיל לעסוק בפרקמטיה, כלומר, ברוכלות. קנה אלונטיות אחדות, מפות לשלחנות, יריעות לחלונות, חתיכות בד לבן לכתנות וכדומה, שם סחורה זו צרורות־צרורות על כתפיו ועל זרועות ידיו והתחיל לטפס על המדרגות ולדפוק על הדלתות...

כרבע שנה עסק בירמאן ברוכלותו. ובזמן קצר כזה כבר למד הרבה דברים. הלא על כן היה תגר בעיירתו ועינו היתה בקיאה ופקוחה לראות במה שמופלא מעין אחר. קודם כל ראה בירמאן, שהרוכלות בכלל אינה עסק ביש. הרי אתה קונה ומוכר מיד ליד ומשתכר כהוגן. העיקר הוא רק למצוא קונים תמידים, או יותר נכון, קונות תמידות לסחורתך. אם זו או אחרת קונה מידך דבר במקרה אין זו קניה. אין סומכים על המקרה. וקונה שאינו כולו שלך, שיש גם לרוכל אחר חלק בו, אינך יכול לצרפו בפנקסך אל לקוחותיך התמידים. כן נוכח שאם רוצים לעשות את הרוכלות לפרנסה, צריכים להתרחק מבני העיר ולבקש קונים בין אנשים זרים. טוב שבבני עירך — ברח ממנו! אם אתה נכנס עם סחורתך לבית איש זר, אז אם הוא רוצה לקנות דבר מידך יקנה מיד ואם לאו — יאמר לך שלא יקנה — ופטור. וגם כשהוא קונה ממך איזה דבר, הרי זה בדרך מקח־וממכר. ברי אז לשניכם, שאתה הוא המוכר והוא — הלוקח ושלכל אחד משניכם יש צורך בחברו. לא כך הוא הדבר עם בני העיר. בן־עיר כשתכנס אל ביתו, יקבל אותך בסבר פנים יפות, יבקשך לשבת אתו אל שלחנו, יכבדך בכוס תה וסיגרה, יספר לך את גדולת בניו ובנותיו, יראה לך את רהיטי־ביתו היפים, יתפאר לפניך בתקיפותו בבית עבודתו, שהוא מטיח דברים כלפי ה„באס" בעצמו ואינו מתירא. בקצור, הוא יספר לך הכל. אולם כשתתחיל לדבר אתו על אדות מסחר, כלומר, שיקנה ממך איזה דבר, שזה היה עיקר ביאתך אליו, מיד יתכסו פניו קדרות ויגיד לך מתוך צער עמוק שכבר קדמך אחר. ויש שיתחיל לבכות גם על גורלך, יתאר לפניך בצבעים בהירים את כבוד חתונתך, שכמוה לא ראתה עירתכם מיום הוסדה, ולבסוף ילמדך עצה שלאיש נכבד כמוך אין הרוכלות הולמתו כלל ויביע גם את תמהונו על קרוביך ובני משפחתך שנתנו לך להתחיל ברוכלות נמבזה זו ולא מצאו לפניך עסק יותר יפה או עבודה יותר נאה — אבל לקנות ממך דבר ולתת לך להשתכר אצלו איזו פרוטות, מזה עודנו הוא רחוק כמרחק עירתך מכאן... ובכן הנך מבלה אצלו שתים־שלש שעות בפטפוטי מלים בעלמא ואינך מרויח אף פרוטה אחת. אולם כשאתה יוצא נקי מביתו, כלומר, כשלא קנה מידך מאומה, אין עוד הדבר רע כל כך. יודע אתה, לכל הפחות, שלא נתחייבת לו כלום. הרבה גרוע מזה אם הוא קונה ממך איזה דבר ונותן לך להשתכר איזו פרוטות. אז להוי ידוע לך, שאתה מושבע ועומד להיות אסיר תודה לו ולנינו ולנכדו כל הימים. את הכסף שהוא משלם לך בעד קנייתו (בני העיר נוהגים, לרוב, לקנות מרוכלים בהקפה), הוא מוסר לידך כנדבה. פניך מתאדמים מכעס ובוז, אבל עליך להבליג על כעסך ולהסביר לו עוד פנים. הלא קונך הוא!

כך הוא דרכם של בני־העיירה ואלה הן טובותיהן. ומשעמד בירמאן על הדבר הזה סלק את ידו מהם מיד והתחיל לרכול עם סחורתו בבתי אנשים זרים. אבל כאן נתחבט בקושי אחר, עוד גדול מן הראשון. הוא ראה שלא די לרוכל לטפס על המדרגות ולהקיש על הדלתות, אלא שצריך עוד — וזה הוא העיקר — לדבר, פשוט, לפתוח את פיו ולדבר על לב הקונים לא רק מענינא, כלומר, ממה שנוגע לעצם המסחר, אלא — מהכל ועל הכל...

כשאתה נכנס, למשל, לבית איש זר ומוצא את בעלת־הבית עסוקה בבשול הארוחה או בטיפול התינוקות, אל תפסוק לה תיכף את פסוקך שבאת להנות לה מסחורתך, כי אז מוטב לך שתחזור תיכף ומיד לאחוריך ולא תשהה אף רגע, אלא הרבה שיחה עמה קודם בדברים הנוגעים ישר אליה. שבח את התינוק המתרפק על חזה ואמור: „שלא ראית מימיך תינוק יפה כזה" ותוך כדי דבור הוסף: „אמא יפה — תינוק יפה". הלל את התמונות התלויות על הקיר: „מה נאה תמונה זו! מה יפה צורה זו!" קלס גם את החתול: „שלא ראית עוד כמוהו ליופי!"... בקצור, עליך רק להלל ולשבח לפניה את כל מה שאתה רואה בבית. אחר כך מענין לענין סבב את שיחתך על עסקי הלבשה ותשמישי הבית, ואז, לאט־לאט, הראה לה את סחורתך שעל גבך ואמור לה, שאלונטית זו נעשתה מאריגי משי של ארץ כתים ומפה זו נארגה בידי הרודנים... ושתיהן הן יקר המציאות ושבעוד ירח ימים תשלם אתה

בעצמך בעדן פי־שנים ממחירך היום... בקצור, הרוכלות, ראה בירמאן, דורשת כשרון מיוחד, כשרון שכל כחו הוא בפה. אולם הוא ידע, שכשרון זה חסר לו לגמרי, שאין הוא יודע, פשוט, איך לפתוח את פיו ולשבח את התמונות או את החתול כשלבו בל עמו.

ועוד על דבר אחד עמד בירמאן בעצמו. כשהיה יוצא בבקר עם צרורות סחורתו על גבו לחזור על הפתחים, היה בוחר תמיד להכנס דוקא בבית, שגל של אשפה מונח צבור בפתחו, בבית שהפרוזדור שבו הוא צר וכהה והמדרגות שבורות ומלוכלכות. ואם היה רואה בית, שאין בו מסימני־דלות אלה, שהוא נקי וטהור מפנים כבחוץ, שאולמו הוא מואר ומרווח, היה פוסח עליו ולא נכנס בו. ויש שהיה פוסח ככה על שורה ארוכה של בתים ולא היה נכנס אף לאחד מהם. וכמה שבקש להכניע את חולשתו זו וכמה שרצה לרמות את עצמו שהוא עושה זאת, מחמת שהעשירים סוף־סוף לא יקנו דבר מידו, כי אין הם רגילים לקנות מיד הרוכל מאומה ולמה, על־כן, יטפס על המדרגות לחנם, — לא עלה בידו. בעומק לבו חש שהוא מתבייש פשוט ברוכלותו להראות אתה בפני אנשים חשובים. ומשעמד בירמאן על טיבם של שני דברים הללו, על העדר כשרונו להכריז על סחורתו בכלל ועל המעטת ערכה של הרוכלות בעיניו בפרט, לא נשארה לו בררה אחרת כי אם לבקש לו עסקים אחרים.

אולם לסלק את ידיו מן הרוכלות לגמרי לא חפץ, כמו שלא רצה לעזוב לגמרי את ההוראה. כשלא עלתה בידו להשיג משרה באחד מתלמודי־התורה היה למורה־שעות בבתי מכיריו וידידיו שלא הקפידו על ה„דקדוק“ כל עיקר. וכשראה שהרוכלות אינה יכולה להספיק לו את כל צרכיו ולהעסיקו כל היום, היה לרוכל לסרוגין. בכל ערב שבת ו„יום־טוב“ היה מביא בקבוקי יין או בקבוק יי״ש לקוניו. בינתים היה גם ל„רבנר“, כלומר, למסדר קדושין, וגם למזכיר באגודתו. בקצור, עסקיו של בירמאן היו רבים ושונים. יום־יום ועסקו. וכולם יחד הספיקו לו בצמצום רק את צרכיו הוא. אילו היו אשתו ובניו נזקקים, חלילה, לפרנסתו, כי אז היו אוכלים „לחם בכף“... אבל לאושר כולם לא היו נזקקים לפרנסתו כלל וכלל. בניו הגדולים השתכרו וכלכלו את הבית בכבוד. באמת, אשתו ובניו כבר הפצירו בו שיניח את עסקיו מידו ולא ייגע לריק. אבל בירמאן לא חפץ בשום אופן להספים לבקשתם זו ולהניח את עסקיו מידיו. הוא היה מתבייש, פשוט, ללכת בטל ולבלי השתכר לכל הפחות לצרכיו שלו ולהיות נחשב בביתו כאחד מילדיו הקטנים, שאמא מחלקת להם בכל יום פרוטות אחדות לצרפיהם, וכשהם מבקשים לפעמים מאתה להוסיף להם פרוטה אחת יתירה, מיד היא חוקרת לדעת בשביל מה היא נצרכת להם. להיות זקוק לאשתו ולקבל „קצבה“ ממנה יום־יום—היה נחשב בעיניו לפחיתות כבוד יותר מדאי. עכשיו, לכל הפחות, הוא משתכר לצרכיו הוא ואינו זקוק לבניו. גם זאת: הבטלה היתה שנואה עליו ומביאה אותו לידי שעמום. מה יעשה כל היום ובמה יבלה את זמנו? לבוא לבית־המדרש לאיזו שעות ביום כמו שהיה רגיל בעיירתו אי־אפשר לו. בתי־כנסיות ובתי־מדרשות כאן הם סגורים כל היום על מסגר ופותחים אותם רק בשעות התפלה, וגם אז אין רואים שם את פני הבחורים הרעננים, הצעירים, המלאים חיים וכח, שאיפות ותקוות... רק שממון ושעמום ממלאים את כל פנות בתי הקודש כאן. ורק עצבות נוראה המדכאה את הנפש שוררת על כל כתליהם. הספרים בארונות עומדים כאבלים מכוסים אבק עב ואין איש פותחם לעיין בהם... ומה יעשה כל היום? אם לבית־המדרש לא ילך, אנה ילך?

ובירמאן היה מקלל את יום בואו לאמריקה ובוכה על רוע מזלו...

אֲבִי הַבִּקֹּרֶת בְּסִפְרוּתֵנוּ

(אברהם יעקב פאפירנה).

מאת

א — ר.

לא אחד העמודים הגדולים והחזקים, אשר דור ההשכלה היה נשען עליהם, היה א ב ר ה ם י ע ק ב פ א פ י ר נ ה. הוא לא היה סופר־לוחם, אשר הפיע שאיפות חדשות הכנים זרמים חדשים אל תוך חיי היהודים, כשאר הסופרים בני דורו. לא היה בעל אישיות מיוחדה, אשר חותמת היה טבוע על מהלך התקופה הסוערת — תקופת שנות הששים של המאה הי״ט, אותה התקופה, אשר בה נשמע קולו של פאפירנה בראשונה. גם הסערה שהתחוללה על־ידו בספרות העברית, אף היא מהרה חלפה ועברה ורשומה לא היה ניכר עוד, אם כי עקבותיה נראו עוד שנים רבות אחר־כך וגרמו לאותה המהפכה הגדולה בספרות העברית — לשנות אותה מן הקצה אל הקצה. פאפירנא התרחק בעצמו מן החיים ההומים והסוערים. הוא התכווץ אל תוך אותה הפנה הנדחה, אשר בה בלה רוב שניו, ולא לקח שום חלק בכל הזרמים השונים שנתהוו בחיינו, וגם בספרות השמיע את קולו אך לעתים רחוקות, רחוקות מאד.

צנוע ועניו היה פאפירנה. מעולם לא שאף לעמוד בראש תנועה ספרותית. בשקט ובקול דממה דקה נכנס אל הספרות והשפעתו כמעט שלא היתה נכרת כלל, אם כי ראוי היה על־פי כשרונו המצוין, ידיעותיו המרובות, סגנונו הבהיר וטעמו המפותח, להיות אחד מקברניטי ספרותנו, ולא להיות אחד הנדחים והנשכחים.

אבל הספרות העברית לנצח תזכור את חסר־נעוריה אל האיש הזה, שהיה הראשון לעורר את רגשותיהם של הקוראים העברים לשירה, ליופי וטוב־טעם ושהיה הראשון שהחל לנקות את הספרות העברית מן הבטלנות והמליצה הריקה והמזויפה.

פאפירנה איננו המבקר הראשון בספרות העברית. קדם לו ש ל ו ם י ע ק ב א ב ר מ ו ב י ץ. קדם לו

גם א ו ר י ק ו ב נ ר . אבל אם איננו ראשון בזמן, הנהו ראשון במעלה. גם אברמוביץ גם קובנר לא היו אותם המבקרים, אשר ספרות כספרות העברית בראשית צמיחתה היתה זקוקה להם, ולא אליהם התפללו אז טובי הקוראים.

שלום יעקב אברמוביץ שהתנפל בזמנו על המחברים הישנים, על נמוסיהם הספרותיים המוזרים ועל טעמם הקלוקל, לא התרומם גם הוא עליהם ולא הרחיק ללכת מהם. „משפט שלום" שלו ,אותו הספר הקטן, שבו יצא אברמוביץ נגד צווייפל ומתח עליו בקורת קשה וחריפה,— הספר הזה לא היה שונה ונבדל במאומה משאר הספרים— ספרי השפלה, ספרי „מליצה" או ספרים תורניים — של הימים ההם. גם הוא, שרצה לתפוס בספרות העברית אותו המקום שבלינסקי תפס בספרות הרוסית, השתעשע בהלפ"קים, כתב שירים בלשון נופל על לשון, לקט שברי פסוקים ועסק בבאורי מקראות. גם הוא בקש תמיד להחסות בצל האבטוריטטים — „החכמים והסופרים הגדולים והמהוללים", בשעה שבאו לבקר אחריו, למרות זה שהוא בעצמו ערך מלחמה עזה ונמרצה נגד זה. נאה דורש היה אברמוביץ, אך לא נאה מקיים.

וגם קובנר, המבקר הזה, אשר ב„סופה ובסערה" נגלה אל הקוראים העברים ורצה ב„הרף־עין אחד" להביא את המהפכה הגדולה, ואשר שום סופר לא נקה משוט לשונו, גם הוא לא הביא אותה התשועה לספרות העברית, אשר אמר להביא. תביעותיו של קובנר היו גדולות ונמרצות. הרושם שעשה היה עז למאד. אך גם הסער שהטיל גם הרושם שעשה, נשכחו חיש מהר, ושום תועלת ספרותית לא הביאו. במדה ידועה צדק יל"ג במשפטו על קובנר: „כי בא לבקר וראוי הוא להיות מבוקר".

אולם אם קובנר היה הראשון שנתן את האות למלחמה, היה פאפירנה הסופר היותר ראוי והיותר מוכשר להמשיך את עבודתו של הראשון ולהכנים את הבקורת הראויה לשמה של הספרות העברית. גם פאפירנה, כקובנר, יצא מבית־מדרשם של המבקרים הרוסים: בלינסקי, פיסאַ־רוב ודוברוליובוב, אבל תביעותיו מהספרות העברית לא היו כאותן של קובנר, שברובן לא התאימו אליה, כי אם אחרות, אחרות לגמרי.

פאפירנה השמיע את דברי בקרתו בנחת, ואם אין בהם מסער העלומים של קובנר, הננו מוצאים בהם סימני ב ח ר ו ת ספרותית — בחרות המציינת אותו ומבדילה אותו לטובה מיתר הסופרים בני הדור ההוא.

פאפירנה לא לערוך מלחמה ולבקר בלבד התכוון, כי־אם גם ל ל מ ד בא — ללמד את הסופרים העברים את חוקי הספרות ולדרוש מהם שישליכו מעליהם את כבלי המליצה הריקה והנפוחה ולדבר ב ל ש ו ן ב נ י א ד ם ; ואת הקוראים העברים למד ל ה ר ג י ש — להרגיש את היופי והטעם הטוב, ובזה הגדיל מאד לעשות.

ה„קנקן חדש מלא ישן" ו„הדראמה" שתי החוברות הקטנות האלו שיצאו מעטו של פאפירנה, הם באמת ספרי הבקורת הראשונים בספרותנו. כשאנו קוראים את ה„בקורת תהיה" של פרץ סמולנסקין ו„עולם התהו" של משה ליב ליליענבלום, אנו מכירים את השפעתו של פאפירנה עליהם.

ופאפירנה החל לכתוב באותה שעה שהמושג בקורת עוד היה זר לרוב הסופרים העברים ומה גם להקוראים. והוא בלי שפת חנף וחלקות, כי אם באיזמל חד נגש לנתח את הנגעים הרבים שהספרות היתה לקויה בהם. ואף כי דבריו הצטיינו תמיד בנמוס מיוחד, בכל זאת היו שנונים למאד. מזוין היה בנשק הסאטירה החדה ובנשק ההגיון הישר והטעם הטוב ודבריו היו נוקבים ויורדים עד תהום הדברים שנגע בהם. בשלשת המאמרים הקטנים שנכנסו אל תוך מחברתו „קנקן חדש מלא ישן", הראה פאפירנה, ראשית כל, על הזרות אשר בדברי הסופרים החדשים ה צ ע י ר י ם , ה„פרוגריסיסטים" כביכול, שבאו לנעוץ חרב בבית־המדרש הישן ולבטל את הראשונים תכלית ביטול, ולא היה בכחם אלא לחזור על הבלי הראשונים; הוא עורר את שוט־לעגו על הפילולו־גים המשונים שנתרבו אז פתאום בין העברים וצצו כמהין ופטריות והוקיע לעין השמש את „חרושיהם" המגוחכים. גם שם ללעג ולקלס את המבארים הבערים ואת המשוררים ששרו את שיריהם על כל מקרה וענין, מבלי אשר נחה עליהם רוח השירה; הוא העיר את המשוררים העברים, כי חיים הם לא בעולם ההוה, כי אם בהעבר כל שיחתם ומעינם. וגם על טיבה של הבקורת בכלל יצא לדבר, ואם מועילה היא הבקורת לספרות כזו כספרות העברית. ויחד עם זה באר פאפירנה להסופרים העברים, מה היא מלאכת הסופרים ומה היא ספרות בכלל, דבר אשר אולי רק אחדים מהם ידעו אותו.

דבריו הנמרצים והשנונים של פאפירנה לא עשו אמנם את הרושם המקווה, אבל הם השפיעו על הטובים והמעולים שבספרינו. ואם כי קובנר ראה מראש את הסער הגדול שיתחולל עליו בשעה שספרו „חקר־דבר" יצא לאור והיה מוכן ומזמן מראש לקראת הבליסטראות שימטירו על ראשו, הנה פאפירנה לא הסב במחברתו שום רעש. לא נתעוררו אז בספרותנו שום ויכוחים ושום פולמוס־סופרים בנוגע אל ה„קנקן", אולם מחברתו ה„דראמה", שבה כבר העיז המבקר להחריד גם גדל המשוררים העברים ההם, את הא ד"ם בכבודו ובעצמו ולבקר את „האמת והאמונה" שלו, — המחברת הקטנה הזאת היא־היא אשר עוררה את השאון הרב נגד פאפירנה וגרמה לפרסם את דעותיו בין הקהל הרחב.

במחברתו „הדראמה" (שיצאה בשנת תרכ"ז) הואיל פאפירנה ראשונה ללמד לקוראים העברים מה זאת דראמה ולבאר את מהותה. במחברתו זו קבע את הכללים, אשר על־פיהן דראמה נכתבת. הוא דבר בה על הדראמה בכלל ועל הדראמה העברית בפרט מימות משה חיים לוצאטו עד הופעת הספר „אמת ואמונה", אותה הדראמה, אשר בה נגע מחברה, המשורר אד"ם הכהן, אמנם בזהירות יתירה, בפצעי העם, ואשר על כן היתה מונחת באהלו יותר מעשרים וחמש שנה עד אשר ראתה אור. פאפירנה התאמץ להוכיח עד כמה אין הסופרים העברים וקהל

קוראיהם יודעים מה זאת דראמה, ועד כמה רגש היופי קהה בקרבם, אם אפשר היה לספר כמו „האמת והאמונה" להתקבל בתור דראמה.

ספר זה בא אמנם לקנא את קנאת ה ח כ מ ה ו ה א מ ת , ולכן נתקבל בשמחה כל־כך גדולה בין המשכילים. וגם פאפירנה בעצמו אינו מכחיש בתועלתו של הספר ואומר: „אשרי לדור שזכה לדברי אמת ואמונה כאלה, הנאמרים מפי זקן בית השירה הזה, ואשרי להמשורר אשר קנא את קנאת החכמה, האמת והאמונה מידי הסכלות והשקר בפומבי לעת זקנותו, מבלי חת מפני כל". אבל יחד עם זה הראה המבקר עד כמה אין אד"ם משיג את מהותה של הדראמה בכלל ועד כמה זרים לו חוקי היופי כדי לכתוב דראמה.

עזותו ו„חוצפתו" של המבקר הצעיר לנגוע בכבודו של אד"ם גרם כבר לפולמוס־דברים וויכוחים סוערים. אם מדפדפים אני בעת את הקונטרסים הרבים שנכתבו ונדפסו אז נגד פאפירנה, אם עוברים אנו כיום על כל החרפות והגדופים שהודרו לו „בעין יפה", מבינים אנו עד כמה התרידה בקרתו את הסופרים השאננים. יצא נגדו איזה לבלר בשם שלום פרידמאן, אשר מתוך ה„פרחים" האחדים שאני לוקט מתוך מחברתו „תוכחתו לבקרים", יכולים אני לראות מקצת מן המקצת מנימוסיהם היפים של אלו שהתנפלו עליו: „הנער הניירי... הוא הנער אשר בעודו בעצמים בבטן המלאכה בביסה"ר בעיר ווילנא, כבר פרץ לצאת ברחב רב ובלהג הרבה ב ק נ ק נ ו , לא קנקן שיש בו תורה אי חכמה או כל למיד, כי אם קנקן מלא ליצנות ובדהנות"... ועוד איזו שבחים ותוארים באלו. יצא נגדו גם חתנו של אד"ם, יהושע שטיינברג בכבודו ובעצמו, ויתר הרנאים לכבודו של המשורר הזקן. אבל הרבה מטובי הסופרים העברים אז יצאו להגן על כבודו של פאפירנה. לא רק י ה ו ד ה ל י ב ג ו ר ד ו ן אשר במכתבו אל פאפירנה הוא אומר: „רואה אנכי, כי מבין אתה בספרים בשים שכל ודיוק עד תכלית, ודעתך מקובלת עלי מאד". לא רק הוא יהודה יצא להגן על דעותיו של בעל ה„קנקן" ו„הדראמה", אלא אפילו ארז, עורך ה„מליץ", וגוטלובר וגם יחיאל מיכל פינס, הצדיקו אותו ומצאו את דבריו נכונים.

בהמשך לה„קנקן חדש מלא ישן" ו„הדראמה", הם שורת מאמרי הבקורת שלו ב„המליץ" על־אדות „האבות והבנים" של אברמוביץ. כשם שהיה פאפירנה הראשון לבאר להקוראים מה היא שירת ימה היא דראמה, כך נגע במאמריו הנזכרים במהות הספור והרומאן. גם כאן מוצאים אנו את פאפירנה המבקר השנון, המנתח החריף, הסופר בעל הידיעות המרובות והסגנון המצוין.

מאמריו אלה היו האחרונים, אשר כתב פאפירנה במרוצת הבריאת. הוא התרחק מן הספרות העברית דוקא בשעה כזו — בתקופת שנות השבעים — שהיא, הספרות, החלה להתנער ולהתפתח וסופר כפאפירנה היה דרוש לה במאוד. המשכיל של תקופת שנות הששים שחונך בבית־המדרש לרבנים והיה אמון על הספרות הרוסית השלילית, לא מצא נחת בתקופה אשר סמולנסקין היה לה לפה. פאפירנה התיישב בפלוצק בתור מורה בגימנסיה ומחבר ספרי־אגרונית להורות לנערי בני ישראל את השפות העברית והרוסית ותורת החשבון. זמן רב לא נראה פעלו והדרו של פאפירנה בספרותנו. אולם בסוף שנות השמונים החל פאפירנה שוב לעבוד בספרות העברית. פוגשים אנו את שמו בעתונים ובמאספים עברים שיצאו בימים ההם. ב„האסיף" וב„כנסת ישראל" נדפסו שירים אחדים ממנו. גם בשיריו מצטיין פאפירנה יותר בכשרונו הסאטירי. אבל לפעמים קרובות מאד תתפרץ מהם אנחה מרה, והמשורר מקונן מנהמת לבו על שבר עמו. פאפירנה, המשכיל המובהק של שנות הששים והשבעים, נהיה לאחד מבעלי־התשובה כרבים מיתר חבריו בני התקופה ההיא. ובשירו „דגל מחנה יהודה" (בה„אסיף" החמשי), אשר המשורר כתב אותו במר־נפש ביום בוא „הבשורה המעציבה במכה"ע, כי רבים מצעירי הימים המירו ברית אבות", מתמרמר פאפירנה ושואל:

„הגם אתה, ישראל עמי, בכופרים?
אתה, אבי־הנביאים וראש לכופרים?
הגם מפיך האמונה אבדה, נכרתה?
ואתה הוא הגולה בארבע נשאת
בין להבות אש ימים כבירים,
בין פריצי חיות וגויים אדירים,
בין אריים ובבאים וזאבי ערב,
בין נחשים צפעונים והתית־חרף,
בין חרב ומות, שד וקרץ,
מקצה הארץ ועד קצה הארץ.
מחורב, דרך הירדן וירושלים,
מרומא ועד הנה — זה שנות אלפים?"

ומסיים:

„שוא יטיפו לך נביאים מקרוב באו:
שכב ומות, כי שנותיך מלאו,
שליחותיך מלאת, נעשתה מלאכתך,
כלה נבואתך וצא, אין חפץ עוד בלקחך!
שקר הם דוברים אליך, ישראל!"

במו־כן במאמרו המצוין על־אדות ביירון (בה„אסיף" הנ"ל) הרבה פאפירנה להבליט את שייכותו של המשורר האנגלי אל עם ישראל ותחיתו.

פאפירנה תרגם בכשרון גם אחדים משירי־ההגיון של היינה. בשיריו „משלי הזמן" — משלים צבוריים, סאטיריים־חריפים — שיצאו לאור בחוברת מיוחדת על־ידי בן־אביגדור, הצליח לקלוע אל המטרה, ועשו רושם על הקוראים.

פאפירנה כתב עוד שורת מאמרים של זכרונות ומאמרי־בקורת שונים שהמעולים שבהם הם שני המאמרים על־אדות שאול טשרניחובסקי, שבהם הטיב פאפירנה להדיר אל רוחו של המשורר הצעיר. המבקר הישיש ידע כל־כך להעריך את טיבו של המשורר הצעיר שבצעירים, כמו שהיה הראשון להכיר בכשרונותיהם של יל"ג, סמולנסקין ואברמוביץ ולהעריך את יצירותיהם. זקנותו של פאפירנה לא ביישה את בחרותו. בשקט ובדממה עבד את עבודתו הספרותית באמונה עד יום מותו.

בית־דין מוסרי

מאת

ש. שיינפלד, רב במילווקי, וויס.

בכל ספרי המשפטים — אפילו במדינות הדימוקרטיות — אנו מוצאים שני חסרונות גדולים שהם צריכים תיקון: האחת, שהרבה דינים המקובלים בהם כבר היו לפי מושגי המוסר שלנו ונהיו בתקופתנו לעולות ולאכזריות. השופט בעצמו אם יודע הוא שהוציא פסק־דין ממין זה, מרגיש הוא בעולה ובהאכזריות שבדין כזה, ובאותה שעה הוא מתמלא רחמים על החייב וחימה על הזכאי. — אבל הוא מושבע ועומד לנהוג בהכלל: „אין רחמים בדין" ולהוציא את העומדים לפניו על־פי מה שכתוב בספר המשפטים אשר בידו.

הרי לכם לדוגמא דינים אחדים ממין זה: יש לו לעשיר שטר משכנתא על בית עני מדוכא. זמן הפרעון בא ואין יד העני משגת לשלם חובו; העשיר בא לפני השופט ושטר משכנתא בידו ותובע את חובו. השופט מתמלא רחמים על העני, אבל מוכרח הוא לכבוש את רחמיו בקרבו ולפסוק את הדין ככתוב, היינו, להוציא את העני ועולליו החוצה, למכור את הבית ולשלם לעשיר את חובו. ואין נותנים ארכא להעני שנה או שנתים, אולי תשיג אז ידו לשלם את חובו. דין אחר והוא הפוך מזה וגם הוא אכזרי: עשיר גדול ו„בעל־בטוח" פשט את הרגל ומאבד דמי עניים, אלמנות ויתומים. פשיטת הרגל, כנהוג, נעשתה על־פי עצת עורך־דין ערום. השופט מרגיש ומשער, כי בודאי יש הערמה בעסק זה, אבל אם אין הוא יכול להוכיח את הזיוף שבדבר, אז מוכרח הוא לפסוק את הדין ככתוב, היינו, לפטור את העשיר מלשלם את חובותיו לעולם, אפילו כשיתעשר אחרי זמן מה. יכולים היינו להביא לדוגמא עוד הרבה דינים כמו אלה, אבל עיקר מגמתנו במאמרנו זה הוא להעיר על החסרון השני. רצוני לאמור: הרבה עולות ומעשי אכזריות נעשים בעולם, ועד היום אין אנו מוצאים בספרי המשפטים המדיניים שום אזהרות ועונשין למי שעובר עליהם ואין דין ומשפט עליהם.

הרי לכם איזו דוגמאות:

1. ההתערבות במרוץ־הסוסים, במלחמת־האגרופים, בבחירת נשיא־הארץ, של שר ושופט, או, פשוט, בשדוך [illegible] ועוד כאלה. החשק להתעשר בפעם אחת בלי יגיעת הגוף או הרוח מלהיב את מוחם של המתערבים, ודעתם נעשית מטורפת עליהם. רבם זורקים בערבון את כל הונם, וגם את הון אחרים שיש בידם בפקדון או בהלואה. וכשהם מאבדים את כל זה הם מביאים רעה רבה על בני משפחתם וגם על אחרים, ומתוך יסורים הבאים עליהם לרגלי זה הם מאבדים לפעמים גם את עצמם לדעת. וכי כלום המדינה אינה צריכה לעכבם מזה, כמו שאין אנו מניחים את המשוגע לאבד בידיו אפילו קנייני עצמו?

2. עשיר מפתה את בנות [illegible] בתולות ומשפחות יראות שמים, ומפקיר בהן לו ולאחרים. וכי כלום גם הוא אינו דומה למשוגע שהמדינה צריכה לעכבו מזה?

3. עשיר זקן נושא לו אשה צעירה לימים, [illegible] הפריצות, וכל אלה משחיתים את מוסר המדינה.

4. רופא מומחה משתמט מלרפאות חולים עניים שאין ביכלתם לשלם להם דמי רפוי כפי אשר הם דורשים, וכי כלום אין זה שפיכות דמים?

5. עשיר קמצן שאינו נותן אף פרוטה לצרכי עניים וחולים, וכי כלום אין הוא רוצח בשיעור ידוע?

6. סוחרים מפקיעים שער על־ידי מיני ערמומיות, וכי כלום אין זה גזילה ממש?

7. חנונים מודיעים בעתונים איזה טעם בדוי שבשבילו הם רוצים, או מוכרחים למכור את סחורתם, ועל כן הם מורידים את שער הסחורה למחצה או לשליש. והעניים התמימים והשוטים מאמינים להם. הלא גם זאת גזילה היא, ומדוע לא תשים המדינה עונש על רמאים ממין זה?

יכולני להביא דוגמאות כאלה הרבה מאד. והנה כידוע כי כמעט כל החוקים הנמצאים בספרי המשפטים שלפנינו, בימי קדם, עוד קודם שנכתבו בספר, כבר היו מקיימים אותם יחידי־סגולה, בעלי רגש מוסרי שהרגישו בעצמם ברעל הרעה שבמעשים רעים, או הרגישו את האושר והחובה לעשות דברים טובים, והם בעצמם אסרו עליהם, — או קבלו עליהם דברים טובים.** אבל כל העם כולו עוד לא הרגיש ברעה, או באושר שבדברים אלו, לפיכך אם יחידי הסגולה גלו למוסר אזנם על זה — לא רצו לקבלם ולעשותם לחוק. אבל לאט־לאט התפתחו רגשי לבם והתרבו האנשים המחוננים והנזהרים במנהגים אלו והם אכפו על מחוקקי המדינה לכתוב דברים אלו בספר המשפטים [illegible] כל העם כולו.

למשל, איסור רבוי הנשים, מכירת העבדים, רשות האב למכור את בתו לאמה, לאשה, הכאת ילדים בדרך אכזרי, עבודת ילדים, עבודת פועלים בלי זמן קצוב, חובת האב לשלוח את בניו לבית־הספר, חובת [illegible] לתת מס להחזקת בתי־הספר, בתי החולים וכל מוסדות הצבור ועוד כאלה. דברים כאלה היו כולם לפנים דברים שברשות, ורק יחידי סגולה היו נזהרים בהם, או מקיימים אותם, אבל לאט־לאט היו לחוקים ברוב המדינות התרבותיות.

הנה כמו שהראני למעלה איזו דוגמאות — ועוד ישנם כפלי־כפלים כאלה — דברים שהם עדיין הפקר בספרי

---

* [illegible] בצרה ספרי [illegible] את [illegible] שמתערבים: אם [illegible] אתו [illegible], והוא ממש כמשחק כיום במרוץ הסוסים (Horse Races), שאנשי אירופה ואמריקה [illegible]. [illegible] ביד אינו [illegible] לכפור על [illegible].

** [illegible] „לפנים משורת הדין" [illegible] על דבר יחידי הסגולה שעשו לפנים משורת הדין.

המשפטים שלפנינו, ורק איזו יחידי סגולה מחזיקים בהם. לזאת מן הראוי היה לדחוק ולהחיש את מהלך ההתפתחות המוסרית בעולם בכל מה שאפשר. מהראוי היה לקבוע „בתי דינים מוסריים" בכל עיר ועיר. יחידי הסגולה שבה יבחרו מקרבם „דיינים מוסריים" מהיותר מעולים שבהם, אנשים חכמים מוחזקים לאנשי אמת, בעלי נימוס ומוסר שאין בהם שמץ פסול, וכמובן דייני הפרך צריכים להיות יותר גדולים בחכמה ומוסר מהדיינים שבאיזו עיירה.

אליהם יביאו, או, יותר נכון, יובאו כל אלה המשפטים, אשר דיניהם כתובים בספר ואשר אינם עוד לפי מושגי האנשים המוסריים, או אותם החוקים שדיניהם חסרים בספרי המשפטים כמו שאמרנו לעיל. הדיינים המוסריים יזמינו לדין בדרך כבוד ונימוס את הנתבע, או את הנאשם באיזה עול. ידוע אם יביא לבית־דין ויריים את פסק דינם, הרי מה טוב, ואם לאו — יפרסמו ברבים, כי פלוני יש לו תביעה מוסרית על פלוני, וזה האחרון אינו רוצה לבוא לפני הדיינים. ותועלת כפירה תצא מזה: ראשית, הרבה אנשים יתרחקו מעשיות בדרך זה, והשנית, והיא העיקר, כי אגב זה יתפרסמו בעולם הרבה מושגים מוסריים, ובאמת־באמת יתרבו המחזיקים בהם, עד כי יהיו בהמשך הזמן לחוקים כתובים בספרי משפטי המדינה.

גְמִלּוּת חֲסָדִים

מאת

ד״ר א. ש. זאבב.

מדת גמילות־חסדים, הלואת־כסף בלי רבית, לא היתה מצויה במדה מרובה כזו אצל שום אומה ולשון כמו אצל היהודים. ולא תהיה זאת התגאות שוביניסטית, אם נאמר, כי מדת גמילות־חסדים היא מדת־ישראל טהורה.

הדעה המקובלת, כי היהודים מלוים־ברבית הם, נושכי־נשך, המסוגלים להוציא בלעם מפי בעלי־חובותיהם — אינה אלא בדותה אנטישמית בלבד.

אצל שום עם בעולם אין מלוה־ברבית שנוא ובזוי כל־כך כמו אצל עם היהודים. על מלוה־ברבית היו מורים באצבע והיו זהירים לבוא אתו במגע־ומשא כל־שהוא. המלה „מלוה־ברבית" היתה שם־נרדף למלת גנאי־ונאצה והיתה משמשת חץ־שנון מלא רעל להמית בו את האויב.

בכל עיירה נמצאו אמנם שנים־שלשה מלוים־ברבית, פושטי־עור, שהיו פורשים רשתותיהם ללכוד בהן אנשים דוויים וחלכאים ואחר־כך היו פושטים עורותם מעל בשרם. ואולם בריות כאלה היו יוצאים מן הכלל והיו נקראים בשמות־גנאי: עלוקות, מוצצי־דם, שכל שומר־כבודו היה מתרחק מהם.

ענין הלואת־כסף בנשך וברבית אינו שרטוט יהודי. על־כל־פנים לא היתה מדה זו מגופי־אפים של היהודים, בהיותם חיים חיי־העיירה הפאטריארכאליים. להיפך, בין בני־העיירות היתה הלואת־כסף בלי נשך נפוצה במדה מרובה מאד. עיירות שלמות היו מתפרנסות מ„גמילות־החסדים" ו„טובות", שגמל ועשה איש עם רעהו על־ידי הלואת־כסף.

התקופה הזאת, שאנו חיים בה, נקראת: תקופת־הקרידיט. הקרידיט הוא עכשיו היסוד, אשר עליו המסחר המודרני והאינדוסטריאלי עומד. הקרידיט הוא כלי־הזיין העיקרי בימים האלה ובזמן הזה. דיה מניעה כל־שהיא בגלגל הקרידיט של איזו ארץ — כי יפרוץ מיד משבר קשה בכל בלהותו ונוראותיו.

תושבי העיירות הקטנות לא ידעו מאומה מקרידיט המודרני. בתי־באנקים ושאר מוסדות פינאנסיים־למיניהם עוד טרם היו אז בארץ. ואולם לעסוק במסחר במעות מזומנות לגמרי היה מן הנמנע. עוד לפני איזו עשרות בשנים צריך היה לבקש דרכים אחרות, כיצד לעסוק בפרגמטיה שלא־במזומנים. וכאן מצאה „גמילות־החסד" את התפקיד הכי־חשוב. ולא על חברת „גמילות־חסד", ששמשה מטרה להרודפים אחרי גבאות, אלא על עצם מדת גמילות־החסדים אני מדבר כאן...

החכמים (חכמי האיקונומיה) מגיעים את מוחם למצוא חשבון מדויק, כמה רבה היום כמות המעות המזומנות בעולם־המסחר; כמה קרידיט, למשל, אפשר להשיג על כל מאה דולארים במזומנים. מענין היה הדבר לעשות חשבון כזה גם בעיירות הקטנות, מקום שכל המסחר היה עומד על גמילות־חסדים. בדרך ממוצע, כמדומני, היה כל רובל־כסף עובר דרך הרבה יותר ידים מאשר עכשיו, שהכסף נעשה נשמת־האומה.

בעיירות ליטא היו קונים סחורה באמצעות סוכני ערים הגדולות. במקומותינו היו מזמינים סחורה מריגה, ליבוי, מוסקבה, לודז ועוד. בעד הסחורה לא היו משלמים במזומנים, כי־אם בשטרות. את פרעון השטרות האלה היו קובעים לזמנים שונים, למשך שלשה, ארבעה, חמשה ששה חדשים. את הסחורה הספיקו הסוחרים למכור, כמובן, עוד קודם זמן הפרעון. ואם היה החנוני עוסק רק במיני־סחורות אחרים ולא היה מסובך בעסקים רבים כל־כך, אז הלוה את כסף הפדיון לאחרים בתור גמילות־חסד עד זמן־הפרעון. באופן כזה היו כל בני־העיירה משתמשים בינתים בכסף עד עת מצוא. וכשאנו אומרים „כל בני העיירה" — הרי זאת אומרת: כל בני העיירה במלוא מובנן של המלים האלה. המקבל את גמילת־החסד אף הוא היה מלוה את הכסף, בימים שלא השתמש בו, בתור גמילת־חסד לאחרים ואלה האחרונים שוב לאחרים — וכך היה הוזר חלילה. באופן כזה היה כל רובל־כסף עובר בגמילות־חסד עד אין קץ.

כל עיירה יש לה „ימות־השוק" שלה בשבוע. בימות־השוק מתכנסים ובאים האכרים מן הכפרים הסמוכים ומוכרים את תבואותיהם, ביצים, תרנגולים, פשתן וכדומה ובשכרם הם קונים סחורות אחרות הנחוצות להם. בעיירתנו חלו ימות־השוק בכל יום שלישי ושישי בשבוע.

ימות־השוק האלה היו מספיקים שפע של פרנסה בעיירה למשך כל השבוע. יום־שוק שהצליח היה מרבה פדיון בחנויות והחיים האיקונומיים היו פורחים אז בעיירה. להיפך, כשהדרכים היו מקולקלות ומזג־האויר לא היה יפה היה גלגל החיים האיקונומיים בעיירה חוזר אחורנית. כשהדרך מרופשת אין האכרים באים העיירה, מדת־הפדיון יורדת אז, אין במה לסלק את השטרות וכל המכונה האיקונומית היתה מתחילה להאנח.

כיון שהגיעו יום השלישי ויום החמישי בשבוע היו החנונים ואנשי־המסחר אשר בעיירה תולים עיניהם בשמים ממעל לתהות ולנבא, מה יהא מזג־האויר מחר: היהיה יום־גשם או יום בהיר.

— מראה השמים אינו מעיד על ירידת־גשמים, — היה פוסק בדרך ראיה יענק'ל החנוני, איש־יהודי כבן־חמשים, בעל זקן ארוך ועינים פקחות.

בטחון זה היה יענק'ל מביע לא מתוך שהיה „מתהלך באח ורע" עם נביאי־האויר, אלא מתוך טוב לב ורחמיו על שכניו, שהיו מיצרים ודואגים הרבה לאוירו של יום־מחר. סמוך ובטוח היה לבו של יענק'ל במי שאמר והיה העולם, כי לא יעזוב את בני עמו החנונים ויעצור את הגשם עד כלות השוק.

אם היה הויכוח בדבר מזג־האויר, כשיענק'ל היה מבטיח מזג־אויר טוב וירוחם, איש־תוגות וידוע־דאגה, בעל פנים ממררים, היה מראה עין בעין, כי הנה אותה העננה העולה מצד דרום, סימן לגשמים היא, — אז היו לבני־האמונה בקרב הרואים בעבים מעיינים בליה לראות: מה הוא, הלוה, אומר...

מיד אחר יום־השוק, עוד בטרם הספיקו החנונים לעשות חשבון־הפדיון, כבר התלקטו־באו אל החנות קונים לבריש גמילות־חסדים. דבר הלואת כסף־הפדיון בגמילות־חסדים היה כל־כך רגיל, כמו שהיה רגיל יהודי כשר ויראי־שמים, למשל, ל„הטיף" אמירת „אשרי" עוד קודם שקיעת החמה.

אם איתרע הפדיון לא היו חוששים כל־כך לסחורה שנשארה בחנות כאבן שאין לה הופכין אלא לזה, ששוב לא יהיה ספוק להרבות גמילות־חסדים בעיירה.

הכסף, שהיה מצווה ומוקדש לגמילות־חסדים היה אסור בהנאה, כאילו היה זה כסף מקופת רבי מאיר בעל־נס.

— הכסף כסף גמילות־חסדים הוא ואין להשתמש בו להוצאה, — היו שומעים בעיירה לעתים קרובות, אם הילד או האם גופה היו מבקשים כסף, בהראותם על המגירה, שהכסף מונח שם.

בעלי־הבתים העשירים ביותר היו מחלקים כשני אלפים רובל לגמילות־חסדים. כשם שכל באנק יודע בערך מדת־הקרידיט הראויה להנתן לפלוני או לאלמוני, כך היו מחלקי גמילות־החסדים יודעים מראש, כמה אפשר לתת לפלוני וכמה לאלמוני; לזה אפשר להלוות רו"ש רובל, לשני — ק"ן, לשלישי — מאה רובל וגומר.

אם הבטיח מי־שהוא, כי משעה פלונית או אלמונית יוכל להלוות לפלוני או לאלמוני גמילת־חסד — הרי היו אלה דברי אלהים חיים. על הבטחות כאלה היו בני־העיירה סומכים כסמוך על דברי באנקיר מודרני. הכל היו יודעים, כי כיון שמבטיחים גמילת־חסד — שוב אין היוזרים ומגידים: „אל יהיה הדבר קל בעיניכם, כאן הכתוב מדבר בגמילות־חסד!"

כשם שהנותן את גמילת־החסד היה עומד בדבורו ובהבטחתו, כך גם מקבל גמילת־החסד היה נאמן לשלם את הכסף בזמנו ובמועדו. כל פורענות שבאה עליו לא היתה מעכבת בידו מפרוע את גמילת־החסד במועדו. אם אירע, כי מי־שהוא פשט את הרגל — לא היתה פשיטת־רגל זו חלה על גמילות־החסדים שהיה חייב. כספי גמילות־חסדים היו ראשונים לפרעון, מעין „פוירסט מארגיידזש", להבדיל. ואדם, אשר פשיטת־רגלו המיטה אסון על כל העיירה, היו הבריות מרננים אחריו:

— אדם זה בלע אפילו את כספי גמילות־החסדים...

אדם כזה היה מוחזק לבדאי הכי־גדול ושוב לא היו מאמינים לו אף לפרוטה.

דבר הלואת כסף בגמילות־חסד היה התענוג הכי־גדול. לא היו מקנאים בעשיר בגלל עשרו הנותן לו את האפשרות לחיות חיים טובים ונעימים יותר, אלא בגלל היות ספוק בידו להרבות בגמילות־חסדים ולעשות טובה עם אחרים. בעשיר כלי לא קנא איש.

— רחמנא ליצלן, כלום מי נהנה מממונו: הוא והחזיר...

התענוג של הלואת כסף בגמילות־חסדים נפל ביחוד ל„תושבי"־העיירה, מוסקבה, לודז וגומר. בשמות־לואי אלה היו קוראים לאותם מסוחרי־העיירה, אשר מקומות־עסקיהם היו פרושים בערים הגדולות. בני־משפחותיהם היו חיים בעיירות הקטנות והם, הבעלים, היו באים לכל חג ומועד אל העיירה אל ביתם ואל משפחותיהם לבלות אצלם שבועות אחדים ואחר כך היו שבים לעסקיהם ולמסחריהם אשר בערים הגדולות.

ה„תושבים" האלה לא היו מפקידים את ממונם בבתי־הבאנק אשר בערים הגדולות, כי־אם הביאו אותם בידם הביתה והיו מחלקים אותו, במשך ימי שבתם בתוך משפחותיהם, בגמילות־חסדים בין בני־העיירה.

אנשי־המסחר הגדולים האלה היו ראשי הפינאנסיסטים בעיירה. לבואם היו הכל מצפים בכליון־עינים. על חשבונם היו בני־העיירה קובעים פרעון־השטרות ועל ממונם היו בונים תכניות שלמות.

בערב יום־טוב, מיד כשבא ה„תושב" אל עירתו ואל משפחתו, היה הבית מתמלא אנשים, שבאו לבריש גמילות־חסדים. ומה מאושר היה האורח, אם היה ספיק בידו למלא רצון כולם! הוא היה מרגיש את עצמו במצב־רוח מרומם. לבו היה טוב עליו כל־כך והיה רוחו נחת מן ההכרה, שאין הוא חי רק בשבילו.

אם איתרע מזלו של ה„תושב" והיה שב לביתו ריקם אין־כסף, מבלי שהיה ספוק בידו לחלק מעות בגמילות־חסדים, היה מרגיש את עצמו מדוכא והחג היה נהפך לו לאבל.

לפיכך יש אשר קרה, שה„תושב"־מוסקבה לא היה בא בשביל־כך הביתה, כי התבייש להראות בפני בני־העיירה, שצפו לביאו ולגמילות־החסדים שלו.

במקרה כזה היתה העיירה באה עד משבר באמת.

בחשבון־תחילה, כי אורח־לחג פלוני או אלמוני יביא אתו „מטמון־כסף" לגמילת־חסדים היו הסוחרים שבעיירה קובעים לזמן ההוא את פרעונותיהם בעיירה ומחוץ־לעיירה. אם „תושב" פלוני או אלמוני לא היה יכול למלא את התקוות אשר תלו בו מראש, היתה כל העיירה נעשית במרקחה.

הבטחות־הכסף לא נתמלאו, השטרות ושאר הפרעונות לא נפרעו, האמונה והבטחון נתרופפו, היו חדלים מהזמין סחורות וכל החיים האיקונומיים של העיירה שקטו על שמריהם. חסכן מודרני היה קורא לזאת... משבר.

הלואת־כסף שלא על־מנת לקבל פרס, בלי רבית בלי־שהיא, שמשה מיוחדת בשביל גלגלי־המסחר בעיירות זאמוט וליטה.

וכשבאים המקטרגים וצוררי־ישראל ואומרים, כי היהודים מלוים־ברבית הם, נושכי־נשך ומוציאי־דם, אז אנו אומרים להם: שאו עיניכם אל העיירות הקטנות, התבוננו לחיי בני־ישראל שם והביטו וראו: היש עוד כעם ישראל מרבה גמילת־חסדים בעולם!

הַפְּגִישָׁה

מאת

מאיר גרינברג.

והימים הם ימי הספירה, — רק ימים אחדים לפני ההחלטה הסאן־רימואית, — והימים האלה הלא הם ימי אבלנו הלאומי, וכל העם העברי הנהו מתאבל על אותם הגבורים הלאומיים שנפלו חללים בארצנו ובדמם הרוו את אדמתנו, בנסיון האחרון אשר נסה ישראל לשחרר את ארצו ולשבור את מוטות עול הרומאים מעל צוארו בכחו הוא, ככל הגויים החיים חיים טבעיים על אדמתם.

אדרינוס, קיסר רומא, חזר אז מהצהרתו מרשיונו אשר נתן לישראל לשוב אל ארצו ולבנות את חרבותיה ולקומם את הריסות בית מקדשו על מרימי. שונאי ישראל בארץ־ישראל הלשינו עליו לפני הרומאים, והמלשינות עלתה בידם להשפיע על אדרינוס לשוב ממחשבתו הטובה, אשר חשב על היהודים... ובזה הצית את המרד הבר־כוכבאי. והיהודים אז ידעו עוד לאחוז חרב בידם וללטוש את החנית ולדרוך קשת.

אלפי שנים עברו למן הימים ההם, והנה עוד הפעם ידיעות מארצנו על־דבר גבורים המגינים בחייהם על חיי אחיהם ובדמם הנם מרוים את אדמתנו, בהלחמם על שארית פליטתנו, בעד הנחת יסוד קיומנו בעתיד. הלב הרד ומזדעזע, פעם מצער ויגון פנימי על הפרעות בארץ־ישראל, ופעם משמחה על גבורינו החדשים. ודמיוני המות עובד, ושאלה אחת מנקרת בו: האם באמת חוזר ונשנה אותו הפרק של היסטוריתנו, באותו המקום ובאותם הימים, בימינו ולעינינו? האומנם אותם שמי המזרח, שהחלו להתבהר לעינינו, נופלים על ראשינו? ואותה האדמה, אדמתנו, שאליה שאפנו זה שנות אלפים, ורק זה עתה הגענו אל גבולה, תפתח את לועה ותבלענו, בשעה שתקות החיים משתעשעת לפנינו?

המאורעות האחרונים העלו על זכרוני את אחד מחברי בילדותי, ואחרי כן בבחרותי. הוא היה היחיד שקנה את לבבי לאהבה אותו ולכבדו, עוד בשבתנו יחד על ספסל הארוך בחדרנו הצר והאפל. ותמונתו הופיעה עתה לנגדי, בהתעמקי בשאלת חיי עמנו ההווים בגרית, ובאופני עבודתנו בתנועת השחרור, בסבותיהם ומקריהם.

היהודים בארצות הגולה, עניי ויקירי נשמתנו בתחום המושב, הפרידו בינינו ויכריחו אותנו להעקר מאדמת מטענו, אדמת העיירה הליטאית, ולנדוד לארצות ולמדינות רחוקות, כאשר אך הגענו לשנות השחרות.

עתה נזכרתי בו — בקומתו הזקופה, בעיניו העמוקות והירוקים הכחולים מתחתיהן והגבות השחורות והעבות המכסות אותן מעליהן; אותן העינים, הנוקבות ויורדות אל תוך־תוכו של לבך, של נשמתך, אם רק הסתכלו בך: אותן העינים שהיו כמו מאירות נסגרות מחציתן, בשעה שמוחו היה עובד. ואנחנו, חבריו, היינו נבונים ושומעים מפיו העיוניות החדשים שלא ידענו ולא שערנום...

בילדותו היה שתקן, אזניו היו תמיד פתוחות לשמוע את פטפוטי חבריו. גם בשיחות הילדים היותר מעניינות לא התערב. דבריו היו תמיד שקולים, אמרותיו היו מדודות, לכל מלה כונה מיוחדת ולכל הגה רעיון מיוחד.

רציני היה יותר מדאי, ואף בת־צחוק — בשעה שאחרים שחקו במלוא פיהם — לא נראתה על שפתיו. דומה היה, כי גופו ספג אל תוכו את צער העולם, את צער עמו המעונה והמדוכא. ומכל ארצות הגלות יחד הוצבר עפרו. ונשמתו? גם היא, טרם ירדה לעולם המעשי הזה, נטבלה באותו הנאד של דמעות העומד לפני כסא כבודו. ובכל זאת לא בכה מעולם ומריסי עיניו לא ירדה אף טפת דמעה אחת.

מרים ורעים היו ימי חייו בבית הוריו העניים. לא אחת עבר עליו יום, או גם ימים, בלי לחם לשובע. בגדיו היו תמיד ישנים וממולאים טלאי על גבי טלאי. ומרירות החיים האלה השפיעו על עצביו להתקשות ועל לבבו להתאבן. רעבון, מחסור, גוף ערום למחצה ורגלים יחפות היו בעיניו כמו דברים טבעיים, כאילו כן צריך להיות, ואחרת אי־אפשר.

זכורני, בין השמשות אחד של ערבי החורף ישבנו בחבורה, וכל אחד ממנו הביע את תקותו ושאיפתו בחיים כאשר יגדל ויהי לאיש. והוא החריש, רק הביט עלינו במבט זר ומלא תמהון. וכאשר פצרנו בו להשמיע גם הוא את תקותו ושאיפתו בחיים, ענה בקצרה: „אנכי שואף להיות יהודי!"

וכן גדל ויהי לאיש, בעל שויון־נפש גמור לכל מקרי החיים ופגעיהם, בעל השקפה מיוחדה ובעל דמיון חזק.

שארית חיי העמים וארצותיהם, השנויים שהתהוו ומתהוים בחיי עם ועם, סבותיהם ועלותיהם העסיקו תמיד את מוחו, וגם קרא ולמד במקצוע זה הרבה, אבל ביחוד התענין רק באחת מהם, והיא „שאלת היהודים".

השאלה הזאת הכריחה אותו לפעמים לצאת מגבול שתיקתו התמידית, וכאשר מצא חבורת אנשים דנים ומתוכחים בשאלה המסובכה הזאת, השתתף בויכוח זה בכל דמיונו החזק, בכל מרץ נפשו. היו רגעים שהיה מתלהב בדבריו וכאוטוריטט גמור השמיע את דעתו המחלטת בנוגע לחובות האישים הפרטיים, השייכים לאומה פזורה ושנואה כאומתנו.

בתנועה הציונית מצא את הגאולה הפרטית של חייו. בראשית ימי התנועה כבר היה בעל משפחה קטנה. אולם חייו הביתיים ברובה בני משפחתו לא הניאו אותו מהתמסרותו לעבודה הלאומית. שהיתה היום הראשית, עיקר תמיד לא נעלו אותו מרחבי אשר היה לפניו.

הוא היה אומר: לא די הפרטיים הגם העיקר כי תהית הארץ עיניו תהיה הגם צריכה להיות שאיפתנו התמידית. עלינו לעבוד לבנות ולהסיר את המכשולים מעל דרכנו, ולשבור את מוטות הגלות מעל צוארנו אם הצעירים אתנו בדור זה.

הפרעות ברוסיה, שלילת הזכיות היו בעיניו רק כחוליות בשלשלת הגזרות, בהוכחות לעבודה הלאומית יען כי אין לנו כל תקוה בגלות. יבכו אחרים, וישפכו הם דמעות על השבר הגדול. הוא לא יבכה, ומעולם גם לא בכה.

כאשר עלה זכרונו על לבי נסתבך הזכרון הזה בסבך שאלות שונות. איפה הוא עתה? האם עודנו בחיים ואם חי הנהו, מה הוא עושה עתה? או אולי כבר הנהו גם הוא בין הנופלים חלל, בהגינו בדמו הוא על חיי אחיו בני עמו, אשר כה אהב?

ואני הייתי יושב ברחובות של אחת ערי השדה באמריקה וראשי מלא מחשבות, והנה איש נבהל לקראתי, בעל שער לבן ועינים מפיצות אור, במעילו היה נכרת עבות ולבנות עוטה הגלוי. הוא עצרני בלכתי ויביט ישר אל עיני. אף שיחה קלה לא שח, אף הגה לא הוציא מפיו. עומד ומביט עלי במבט הנוקב ויורד עד תהום נשמתי. רק אחרי רגעים אחדים הכרתי אותו: את חברי מנעורי, שהייתי מתגעגע עליו כבר בימים האחרונים.

הפגישה הבלתי צפויה הזאת השכיחה את שנינו את ישיבתנו הפרטית. לא שאלני איש את רעהו דבר בנוגע לחיינו אנו, בנוגע לכל אשר אשר עבר עלינו במשך השנים שלא ראינו איש את אחיו. שיחתנו נסבה תיכף על היהודית מצב עמנו בארצות שונות על ידיעות המצב בארץ־ישראל ... הבאצפירית על השאיפה הציונית ... והפעם היה הוא המדבר ואנכי השתקן. וכאשר הגענו בדברינו אל המקרים היותר אחרונים בארץ־ישראל, ראיתי להתמהוני הגדול, כי הוא, קר הרוח ובעל שויון־הנפש, הוא הרגיל מנעוריו להביט ישר אל פני מקרי החיים ופגעיהם, הנה עתה עיניו מלאות דמעה.

התפלאתי ויושב בפני הולכת באמתת הדבר ושאלתי אותו: ומה? הגם אתה בין ה„בוכים"?

כי כן הבריז עמי באנחה חרישית. „זו לי הפעם השלישית בחיי שאני בוכה. אולם לא על גורלי אני, כי אם על גורל עמי האומלל — — ישראל.

ראיתי והנה הוא כולו רועד ולכן החרשתי גם אני. אך אחרי רגעים אחדים, כאשר שבה מעט נפשו למנוחתה, החל עוד הפעם: „בודאי תזכור, כי עוד בילדותי סבלתי הרבה מאד. העוני בבית הורי הקשה את ימי ויחרב את נפשותי.

התזכור עוד כי ביום־משפט אחד בערבי החורף שאלתני. אתה חברי מה היא שאיפתי בחיים כאשר אגדל? התזכור את המענה אשר עניתי ... יהודי אהיה אמרתי.

יהודי הכי מישני אז, היה מאותו הטפוס של מלמדי אז יהודי הנודד לבית־הכנסת, המתפלל שלש פעמים ביום, שאינו מסתפר בימי הספירה ... ישמח בשמחת התורה. אולם ברבות הימים, באתי לידי הכרה, כי אלה החושבים לצאת ידי חובתם ליהדותם רק בדברים כאלה לבד, אינם ולא כלום. יהדות הבנויה על הציריםוניה לבדה היא בודדת ובנויה על הלאומיות יחד: במשך ימי גלותנו התחברו שני דרכי היהדות האלה ולעולם לא יתפרדו.

„ולכן נתיתה העבודה על שדה התחיה הלאומית היותר ... יהדותי ... התנועה הלאומית היה בעיני כאחד אבות אומתנו. לא ראיתיו מעודי, אבל אהבתיו. לא ידעתי אותו פנים אל פנים, אבל אל כל אשר הלכתי היה צל תמונתו הולך לפני.

„אבי ואמי מתו עלי, אותן הנפשות שכבה אהבתי וכבדתי. לבי נשבר בקרבי, אך מקור דמעותי היה יבש. ואך באה הידיעה על־דבר מותו של המנהיג המנוח, נבוכו עשתונותי, ופתאום הרגשתי, כי עיני נוזלות דמעות דמעות של צער של תוגה פנימית. הרגשתי, כי מכל טפת דמע היוצאת מעיני אני מאבד ומעביר נגרה מעל לבי. מה על היה הכאב הצורב, אשר הבכה אותי הדמעות בפעם הראשונה בחיי.

„שנים עברו. כמה הרפתקאות עברו עלי מן היום ההוא בחיי אני בתור איש פרטי, בתור עובד עבודה לאומית, ולא בכיתי עוד. חשבתי, כי מקור דמעותי יבש ונסתם עוד הפעם.

והנה לפני שתי שנים ומחצה, באותם הימים, שהרבבות הרבבות ... הנאת עם בעם ... ממשלת עולמים ... גבורים ... המעינים והמריבאים מאד מעירים, הוצאנו את בנינו על מוסדותינו הם, כלי כל צל תהיה לנו נרגע פתאום ... ימי המזרח ... לנו בתוך עם — והמקצה השמים ... נשאר על כנפי ... באלפי היודעה.

אז, בימים ההם, התאספו המוני ישראל לעריהם ולמושבותיהם בבתי כנסיות או באולמים לחוג את חג הנצחון שלנו. נקראתי גם אני לעלות על הבמה, להטיף, לדבר אל העם, להעיר את אזניו, כי היום הגדול, יום קץ גלותנו ואתחלתא דגאולתנו, הולך ומתקרב. לא סרבתי. עליתי על הבמה. אך לא יכולתי להוציא אף הגה מפי, דמעותי שמו מחנק לגרוני... ובכיתי אני, והעם אחרי. מה נעימות היו הדמעות של שמחה ההן! ואז, באמת, הפצתי לבכות בכי גדול, והעם יבכה אחרי, ויבכה... עד אשר ייבש מקור הדמעות שלנו, ולא נצטרך לבכות עוד.

„בין תקוה ויאוש, בין שמחה ופחד, היינו לסף היום ההוא, יום לשנה. כבשנו את צערנו הגדול, שעשענו את נפשותינו בתקוה: עוד יום יעבור, עוד ירח יחלוף, וסוף־סוף נראה בעינינו את אחרית גלותנו, קץ לכל יסורי גשמותינו ועינויי גופנו הלאומי. קץ המלחמה האיומה בא, אבל דמנו נשפך עוד כמים בכל ארצות הגולה. ואנחנו, הציונים הלאומיים, רכזנו את רוב מחשבותינו שמה, בארץ עתידנו.

„ועתה: הא לך התחיה, הא לך כל הדאיות הנעימים. האם זה הוא הסוף? האם אלה הן הבטחותיהם? האם זו היא הצדק הישר שאליו קוינו?..."

מר עזים היו דברי חברי ברגעים ההם. מה מרים היו טעמיו ... מר מרדות היו עקיצותיו. הוא מדבר ועיניו מטפטפות דמעות. ודמעותיו הרטיבו את פניו, את זקנו הרבה...

ופתאום קם, התעורר. מחה את דמעות עיניו, וכמו אז, בימי ... ראיתי, ... נצנצה בקול נחרץ: „לא! אלף פעמים לא! ... שם... בארצנו... הוא ... אשר בחרנו עם ארצנו,

הריה, גבעותיה, עמקיה, ואף עם שמיה הטהורים והבהירים. לא נעמוד על דם גבורינו הבוקיירים ואחוזי היאוש. נאמץ נא את בריתנו יחד לבנות, לבנות...

„שני אלפים שנה נלחמנו, קרבנות רבים הבאנו בעד חרותנו חירותה של הנשמה היהודית... גופנו פצוע, מופה ומעונה, אבל נשמתנו עדיין שרדה בריאה ורעננה, במשך אלפי שנים עכשיו הגיעה השעה לשחרר גם את גופנו, לפדות את ארצנו. והנצחון של הצדק והיושר העולמי יהיה על צדנו".

כך נפרדנו איש מעל רעהו בתקותנו לפגוש בימים יותר טובים, בשעה יותר משמחת. והימים באו והשעה התקרבה על־ידי ההכרזה הבאלפוריאית.

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹרָעוֹת

באמריקה.

— סיום תלמידי הסימינאריום. ביום הראשון העבר, 6 ליוני, נערך באחד האולמים היפים שבניו־יורק („איאוליאן הול") הסיום הרשמי לשמונה תלמידים מה„סימינאריום התיאולוגי היהודי", שגמרו את חק למודם בתור רבנים, ול־27 תלמידים ותלמידות מבית־המדרש למורים שעל־יד הסימינאריום לרבנים, שגמרו את חק למודם בתור מורים.

מר לואיס מארשאל היה אחד הנואמים בחגיגת הסיום והתעכב בעיקר על פרובלימת החנוך היהודי באמריקה. תמצית דבריו היתה:

בניו־יורק עצמה ישנם כ־300000 ילדים יהודיים מגיל בית־הספר ורק 15 אחוזים מהם מקבלים חינוך עברי מאיזה טפוס שהוא. — נחוצה שטת למוד אחת בעד כל בתי־הספר העברים שבכל ארצות הברית. — צריך לשים לב אל הנערים והנערות, מגיל בני 14 שנים ומעלה, „השואפים להתקבל לחברים ב„חברות נוצריות לצעירים" וב„חברות נוצריות לצעירות" ומרימים קול צעקה אחרי שהכניסה נאסרת להם. — צריך ליהד יותר את ה„חברות היהודיות לצעירים" וה„חברות היהודיות לצעירות". המוסדות האלה צריכים לחדול להיות „ניטראליים", שאפשר לפעמים להרצות שם ולהתווכח על הנושא: „אם רצויים הם נשואי־תערובת?" צריך להכניס לתוך המוסדות האלה אטמוספירה יהודית. —

פרובלימת החנוך היתה בכלל לנושא רגיל לנאומיו של העסקן הצבורי הזה בעת האחרונה.

מהו יחס הסימינאריום לרבנים הזה עכשיו, אחרי המאורעות הגדולים בעולמנו, לתקוות הלאומיות של עמנו:

בנאומו של הנשיא בפועל ד"ר סיירוס אדלר, לפני הרבנים החדשים מצא לנחוץ להזהיר להם על הסכנה הכרוכה בתורת הלאומיות וגלה את דעתו באופן רשמי, כי הסימינאריום מחזיק בכל תוקף בשיטתו הקודמת, שעם ישראל הוא רק עם במובן הדתי ולא במובן הלאומי.

אמנם טעות היא לחשוב, כי הדעה הרשמית הזאת היא דעתם של רוב הפרופיסורים והמורים של המוסד הזה הידועים ללאומיים ציונים נאמנים. ובמקום ברור לנו כי כל המסיימים הם כופרים גמורים בדבר התקוה של אחד מסתכלים בינם רב עברים ידועים באגודה ציונית.

— ועידת עסקני העזרה לטובת יהודי גאליציה. ביום השני העבר, 7 ליוני, היתה בניו־יורק ועידה חשובה מאד לעסקני העזרה לטובת יהודי גאליציה. בין הנואמים היו חברי הועדה מגאליציה. מר משה פרוסטיג הודיע בנאומו, כי „ועד החלוקה המאוחד" החליט, על־פי עצת הועדה, לתת תמיכה הדרושה ליהודי גאליציה לעבודות בנין בסכום של שבעים וחמשה אלף דולארים. אולם ועד החלוקה מתנה, שאגודות העזרה מיסודם של יהודי גליציה תשלחנה את כספיהן באמצעות הועד. ד"ר יוסף טאננבוים הביע את הכרתו למנהלי ההתאחדות של יהודי גאליציה על שהסכימו מתוך יחס של חבה ואמון לתכניות שהציעה לפניהם ה„ועד הגאליציאי".

סכום של 153,000 דולארים נקבץ והובטח בועידה על־ידי באי־כח אגודות העזרה השונות.

* * *

בחוץ־לארץ.

באנגליה.

— הודעה רשמית על משרת סמואל. ביום 7 ליוני הודיע הפרימיר לויד גיאורג בפארלאמנט באופן רשמי, כי הרברט סמואל נתמנה בתור אדמיניסטראטור בארץ־ישראל וכי יהיה אחראי באופן ישר לפני המיניסטריום האנגלי.

על שאלת אחד מחברי הפארלאמנט, מה היא המשכורת השנתית שקצבה הממשלה בשביל סמואל במשרתו החדשה, התפטר ראש המיניסטריום מתת תשובה.

— מכתבי הפחדה לסמואל. לשכת העתונות היהודית מודיעה, כי הרברט סמואל קבל הרבה מכתבים מאת ערבים שבהם הם מזהירים אותו שלא יסע לארץ־ישראל לקבל שם את משרתו החדשה.

— סמואל בישיבת הועד הפועל הציוני. בישיבת הועד הפועל הציוני שהיתה ב־5 ליוני השתתף גם כן הרברט סמואל. מטרת ההשתתפות הזאת היתה: לעמוד על טיב השאיפות הציוניות בנוגע העבודות הצריכות להעשות בארץ־ישראל בעתיד הקרוב.

ציוני אנגליה מתכוננים לערוך חגיגת פרידה נהדרה לסמואל ב־15 ליוני.

— לגורל האדמיניסטראציה הצבאית בארץ־ישראל. בראשית השבוע העבר נתפרסמו בעתוני אנגליה ידיעות מפורשות שונות, כי הגיניראל אלנבי והגיניראלים סטורס ובולס, העומדים בראש האדמיניסטראציה הצבאית בארץ־ישראל, הגישו לממשלה בלונדון בקשות של התפטרות ממשרותיהם, וכי הבקשות האלה באו מצד האדמיניסטראציה הצבאית לשם מחאה נגד התמנותו של סמואל בתור „נציב עליון".

אולם ה„מורנינג פוסט" הודיע ב־8 ליוני העבר, כי הגיניראל סטורס נשאר על משרתו בתור גוברנור בירושלים; במקום לא נתאשרו לעת עתה הידיעות בדבר התפטרותם של אלנבי ובולס.

ה„מורנינג פוסט" מעיר, כי סטורס הוא דיפלומאט חרוץ והצליח להטיל מעליו את האחריות בדבר הפוגרום בירושלים.

— השתדלות לטובת הציונים האסירים במוסקבה. לשכת העתונות היהודית מודיעה, כי בהשתדלות הדגלה הציונית בלונדון הציע מר גריגורי קראסין, השליח המסחרי של רוסיה הסוביטית בלונדון, טלגראמה של בקשה לממשלה הסוביטית לשחרר את הציונים האסירים. בין האסירים ישנם: ברוצקוס, שאפירא, האינג'ינר יאלאינד ושני בניו.

— החלטות „פועלי־ציון" שבאנגליה. בועידה האחרונה של „פועלי־ציון" באנגליה החלט לצאת מתוך ה„אינטרנאציונאל" השני, אולם יחד עם זה לא להכנס אל תוך האינטרנאציונאל השלישי. ההחלטות הנכבדות שנתקבלו הן אלה: 1) קריאת קונגרס יהודי כללי; 2) קריאת קונגרס כללי לפועלים יהודים מכל הארצות; 3) לעזור להושיב את יתומי המלחמה והפרעות בארץ־ישראל; 4) להכיר את הסתדרות הפועלים בארץ־ישראל „אחדות העבודה" בתור „מפלגתארית" ה„פועלי־ציון".

* * *

בהונגריה.

— הפרטיכל הרשמי של הועדה הסוציאליסטית הבריטית לחקירת הפרעות בהונגריה מוסר פרטים איומים מאד בנוגע לענויי היהודים. בין יתר העינויים ישנן אלה: שני יהודים זקנים נאסרו לקרון ונסחבו דרך מקומות של רפש עד שיצאה נשמתם. בעיר סיאפאל נתגבבו 300 אסירים זה על גבי זה ובכל יום ירו 20־30 מהם. כל שרש המאות הימים הבוציתריבוציה יכי הביצר היתה אנוסה לכרות קברים לחברי הקבוצה שמיתתם קדמה לשלהם.

הפרטיכל אומר, כי כל מעשי האכזריות מכוונים בעיקר כלפי הקומוניסטים וכלפי המפקיעים את השער, אולם רוב הקרבנות הם יהודים. הממשלה ההונגארית אינה תקיפה ביותר וקשה לה להחזיק את הבריונים ואי־אפשר להטיל את כל האחריות עליה.

— מוינה נתברר ידיעה, כי ההמון בבודאפשט התנפל שוב על בית־האוכל ו־9 יהודים נהרגו. הממשלה הכריזה מצב של מלחמה בעיר והזהירה לענוש בעונש מות במקרים חדשים של התנפלות.

• • •

בגרמניה.

— מאקס ליברמאן והאנטישמים. מארכ ליברמאן, אחד מגדולי האמנים היהודיים שבגרמניה ויחידי בתור מיסד של מהלך חדש באמנות הגרמנית, נבחר לנשיא האקדמיה לאמנות שבברלין. הידיעה על הבחירה הזאת עוררה סערה עצומה בקרב מחנה האנטישמים. הם משתמשים בעובדה זו להוכחה „יתירה", כי היהודים פורשים את שלטונם על כל המקצעות שבחיים הגרמניים.

בכלל מתנהלת התעמולה האנטישמית בגרמניה בעת האחרונה באופן אינטנסיבי ובדרך שטתית, ומעוררת פחד בקרב יהודי ברלין ובייחוד בקרב המהגרים מפולין וגאליציה.

— הבחירות לקהלת ברלין. בברלין התחילה כבר מלחמת הבחירות לקהלה. המלחמה מתנהלת באופן חריף בין המתבוללים ובין המפלגה היהודית העממית. לזו האחרונה שייכים הציונים, „התאחדות יהודי המזרח" ובאיכהן של הרבה קהלות חרשות שנוסדו בעת האחרונה.

• • •

בפולין.

— חרבן הקהלה בבוריסוב. בתור תוצאה של המלחמה בין הפולנים והבולשביקים בגליל מינסק חרבה קהלת היהודים בבוריסוב. העיר נשרפה וכערך עשרת אלפים יהודים ברחו עם נשיהם וטפם אל היערות הסמוכים בעזבם אחריהם את כל רכושם. הקהלות היהודיות של הגליל ההוא מושיטות עזרה לאומללים לפי יכלתן. אולם, כמובן, שה„יכולת" הזאת מועטת־ערך היא.

— פרעות בווילנה. העתון „דער טאג" היוצא בווילנה מודיע על־דבר פוגרום שערכו החיילות הפולנים בווילנה. הפוגרום ארך כשני ימים. החיילות התנפלו על היהודים, קצצו את זקניהם, ענום והכום מכות רצח.

רק אחרי שהרב רובינשטיין השתדל הרבה לפני הקומנדאנט הווילנאי נפסקו הפרעות. פוגרום על־ידי החיילות הפולנים נערך גם כן בעיר לוקוב. הרבה יהודים נפצעו קשה.

— חק מתנגד לזכויות המעוטים. ה„סיים" הפולני קבל חק, שהממשלה לא תתן כל כסף להחזקת בתי־הספר של היהודים. חק זה מתנגד לאחד הסעיפים בדבר הזכויות למיעוטים שיש בחוזה השלום עם פולניה.

— דימונסטראציה של מהגרים. הרבה יהודים המתכוננים להגר לאמריקה ערכו דימונסטראציה לפני המשרדים של המיניסטריום הפולני לענייני חוץ. המפגינים דרשו, שהממשלה תקל את תנאי קבלת תעודות המסע לאמריקה.

המיניסטר יצא אל המפגינים והבטיח להם שהתנאים הקשים יבוטלו.

— הודאה רשמית בדבר הרציחות של הפולנים בפינסק. כעבור שנה ושני חדשים בערך אחרי ימי הריגת 34 היהודים בפינסק על־ידי הפולנים, הרשה לעצמו סוף־סוף הועד של הסיים שנתמנה לשם חקירת הענין, להודות באופן רשמי, כי לשחיטה הזאת לא היה כל יסוד משפטי, אפילו מנקודת הראות של המלחמה הפולנית עם הבולשביקים שבעיר.

הועד של הסיים גלה את דעתו על יסוד חקירותיו, כי כל הנרצחים היו חפים מפשע ושנרצחו בלי כל חקירה ודרישה. הועד מציע גם כן, כי משפחות הקרבנות תקבלנה כסף בעד הנזק, וכי קהלת פינסק תקבל בחזרה את מאת אלף הרובלים שהשלטון הצבאי הטיל עליה בתור עונש תיכף אחרי המאורע. הועד דורש גם כן, כי הפקידים שצוו על השחיטה יעמדו לדין.

— „שונאי ציון". ה„היינט" מווארשה מודיע, כי בעיר שידליץ ערכו הבונדאים ב־22 למאי אספה גדולה שבה קבלו החלטות של מחאה נגד ההחלטה בסאן־רימו. אחרי נאום נלהב של אחד ממנהלי המפלגה, כרישנה, התנפלו הבונדאים על „פועלי־ציון" בסכינים.

• • •

באוקראינה.

— שיחי „ועד החלוקה המאוחד" קוראים לועידות גליליות שבהן משתתפים באיכה ועדי העזרה של יהודי אוקראינה. הועידה הראשונה נערכה ברובנה. השתתפו בה באיכת הערים: רובנה, דובנו, אוסטרוג, קרמניץ, ליצק, סטארי־קונסטנטינוב, וולאדימיר־וואלינסק, פרוסקורוב ויאסלאב.

מתכוננים לקרוא לועידה בקיוב, שבה ישתתפו באיכה כל ועדי העזרה שבאוקראינה.

— „ועד החלוקה המאוחד" שלח ביום 5 ליוני העבר, במשלוח כבלי, סכום של 300,000 דולארים בתור העזרה הראשונה ליהודי

אוקראינה בשטח הכבוש עכשיו בידי הפולנים. מספר היהודים בשטח הזה עולה ליותר ממליון.

— בקיוב נמצאים עכשיו 15,000 פליטי הפוגרומים מערים אחרות. עד כמה נורא מצבם יש לראות מן העובדה הזאת: בתחנה אחת של הפליטים מתו 800 מהם ממחלות מתדבקות שונות במשך 38 ימים.

בקיוב נמצאים עכשיו הסופרים והאמנים האלה: בעל־מחשבות, טשרקובר, שטיטץ, קאלמאנוביץ, ברנליס, אריסטא, מ. אפשטיין, קייטרא, ריבאק, ארנבסי, טשאיקוב ימי שהיה מיניסטר — לאטצקי. רבים מהם יצרו בעת האחרונה יצירות חשובות.

• • •

בארצות אחרות.

— בוקובינה. המלך והמלכה של רומיניה בבקרם את טשרנוביץ ערכו באנקטים אחדים שלהם הוזמנו גדולי המדינה. הדי־פוטאטים היהודים ד"ר שטרויכר וד"ר מאיר אבנר הוזמנו רק לסעודה אחת. בתור תשובה על העלבון הזה לא קבלו הדיפוטאטים היהודים את ההזמנה.

המלך בלוית ראש המיניסטריום הרומיני בקרו אחר כך את בית הכנסת הראשי ו„הבטיחו" לפני הדיפוטאציה היהודית שקבלה את פניהם הכבר הגדית בנוגע לזכויות הפוליטיות והאזרחיות.

— טשיכוסלובקיה. ב־11 ליוני יפתח ב„ברין" קונגרס של יהודי טשיכוסלובקיה.

* * *

בארץ־ישראל.

— „תיקונים" בכתל המערבי. הגוברנור הזמני של ירושלים, הגנירל סטירס, התחיל לתקן את הכתל המערבי, מבלי התיעץ קודם על זה עם באי־כח היהודים. „ועד הצירים" מחה תיכף נגד זה, והגוברנור הבטיח שהפועלים לא יעשו כל תיקונים בכתל אלא שהפועלים ידביקו יותר את האבנים העליונות הנוטות לנפול.

— למצבם של זאבוטינסקי וחבריו. מלונדון נתקבלה ידיעה, כי זאבוטינסקי וחבריו קבלו עליהם לצום בתור מחאה נגד מאסרם.

בדבר מצב בריאותו של זאבוטינסקי נתקבל מכתב ללונדון מאת הד"ר הלל יפה, כי הישיבה בבית הכלא משפיעה מאד עליו לרעה. ועד הצירים חושש, שזאבוטינסקי צפוי למחלה רצינית אם לא ישתחרר תיכף.

— יום התשעה. באחד מגליונות „הארץ" אנו מוצאים תיאור יפה של יום התקבלות הבשורה ההיסטורית בירושלים:

„היא התחילה בצום. יום צום כללי הכריזו רבני ירושלים, ספרדים ואשכנזים „על חורבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל חלול השם". ברוח מדוכאה ובלב שבור קמו היהודים בבוקר היום הזה. הרבה חנויות היו סגורות, בתי הכנסת מלאו מתפללים. זעקו בתפלות, וראשי תהלים ועד לשעה השלישית אחרי הצהרים, לדרשות הרבנים בבתי הכנסת מעניני דיומא.— — —"

והנה בשעה השניה אחרי הצהרים הגיעה טלגראמת הבשורה הגדולה בועד הצירים.

הד"ר אליה"ס הביא לראשונה ימיד נראה לפני אוסישקין ויתר חברי ועד הצירים. מיד היתה ישיבה דוממה, כובשת סערת הרגשות בועד הצירים, — ואל השעה השלישית הלך אוסישקין אל חורבת ר' יהודה החסיד להיות ציר מבשר לירושלים לגאולת ישראל כי באה.

— — — — — — — — — — — — —

בחורבה קהל יהודים צמים, מתענים במשך כל היום, זקנים, עיפים, תשושי כח, מתפללים מנחה גדולה, קוראים „ויחל" והרב קוק דורש — בעברית הוא דורש על אסון האומה, על כבוד כי גלה מישראל, על עלבון השכינה והדת, על עוונותינו כי רבו, על חלול שבת, על קריעת גוילים, על הטמא בנות ישראל, על מעונינו וקדשינו שנפלו חללים במרום ציון, והעם נועד בבכיה.

ופתאום זרם אל החורבה קהל חדש, נתמלא בית־הכנסת מפה לפה צעירי ירושלים, ציונים, יהודים חדשים מקרב כל העדות, רב והמה. עומדי רצפיפות, תם דרוש הרב במלים „ובא לציון גואל".

„ובא"... עוד המלה הזאת על שפתי הרב ואוסישקין עלה על הבמה.

— רבותי, איש בשורה אנכי היום לכם, אחי בני עמי. הרב דבר לכם על הגולה, על עניות ומצוקותיה, על אשר סבלנו יותר אשר ראיתם בימים האחרונים, — ובפי בשורת הגאולה לכם על העתיד, על החיים החדשים ועל התקוות הגדולות אשר נשאנו בלבנו בכל ימי הגולה ועל האמונה הגדולה אשר היתה בלבנו ונתגשמה כהיום הזה.

קבלנו טלגראמה מלונדון ובה נאמר.

— — — — — — — — — —

והדברים נאמרים ברגש, בבערת לב, והעם הנדהם עומד רגע דומם ותהה, ופתאום הוא פורץ במחיאת כפים נלהבת בתוך כתלי בית הכנסת, בתוך בנין החורבה.

ואוסישקין מדבר עוד, והרב היה עומד על ידו, רועד ובולע כל מלה מפי המבשר, ואוסישקין מברך בקול רם בשם ומלכות את ברכת „שהחיינו" עם כל הקהל הרב והמאוחד, ואיש איננו יכול להתגבר על רגשותיו, דמעות שוטפות מעיני כל העם, צעירים וזקנים יחד, והרב „אמן" מניע את אמות הספים.

מיד עומד הקהל, על הרדיו וצעיריו, ופותח בפסוקי תהלים. עומדים להתפלל הלל, וקול העם מרעים:

— מן המצר קראתי יה, ענני במרחב יה...

הרב קוק פותח בשירה ובניגון:

— הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי ותאזרני שמחה.

ופתאום עברה רעדה, חרדת דומיה של רגע, וכל הקהל הנאסף, חרדים והפיטים יחדיו, עמד בלי נוע על מקומו ושר את „התקוה".

מבית־הכנסת של החורבה של האשכנזים, נהר העם אל בית הכנסת של הספרדים אשר על שם ר' יוחנן בן זכאי, ובהגיע העם אליו נשמע קול השופר היוצא מפי המתפללים בפנים הבית בזעקתם אל האלהים.

הקהל החדש נכנס אל הבית ואוסישקין עלה על הבמה:

— לא קול שופר וזעקה על עוונינו יש לי להשמיע היום אתכם אחינו, כי אם קול שופרו של משיח, של הגאולה הקרובה. הגלות פזרתנו, עשתנו משפחות־משפחות: אשכנזים, ספרדים, תימנים וכו'. מעתה, עם התחלת תקופת חיינו החדשה בארצנו האחת, נשוב להיות עם אחד ומאוחד, עם עיבר, עם חי...

כב באי עזרת התרגשות הקהל כל גבול ובכיות שמחה פורצות.

ופתאום הורגשה חובה ללכת אל הכתל המערבי, לספר לאבנים הדוממות, העומדות בשממונן זה אלפים שנה, את אשר קרה בחיי העם הנושא את עיניו אליהן בכל תפוצותיו.

לא בשיר ולא בזמר — בדממה קדושה הלך העם.

עברנו באיתו הסמטאות אשר היו סגורות לפנינו לפני זמן קצר. עברנו על אותן האבנים, אשר רוו את דמינו לפני שבועות אחדים. נדמה היה לנו כי עוד כתמי הדם מאדימים לנגד עינינו, נדמה היה לנו, כי עוד אנקת הפצועים אשר התגלגלו כאן על מדרגות האבנים העקומות, תלויה באויר מעל ראשינו.

באנו אל הכותל, והאבנים הכבדות הדהימונו, עמדנו לפני סוד הדורים הכבד, לפני שארית ממה חיינו הקדמונים, ומאומה לא יכולנו לדבר. השלך הס על כל הקהל. יהודים קראו קינות, סליחות, פרקי תהלים, מנינים-מנינים עמדו בתפלת „שמונה עשרה", השמיעו „קדיש", קראו „אמן, יהא שמיה רבא".

וגם אנחנו עמדנו להתפלל.

הד"ר בוגראשוב היה הש"ץ.

— ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים, —

ואני משתדלים ימידים.

תמה התפלה.

ואחד המתפללים עמנו מזכיר ב„אל מלא רחמים" את נשמות הציונים הראשונים אשר נפלו בימי הפרעות בירושלים, מזכיר את נשמת הד"ר הרצל.

ובעוד העינים טובלות בדמעה — עולה ברמה שירת „התקוה" על-יד הכותל המערבי.

עמדנו נרגשים והאבנים באילו הביטו בעינינו תמידית ושואלות:

— שעת הפלאים ?

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

כרוז מאת אוסישקין בדבר הרחבת הפעולות לטובת הקרן-הקימת לישראל.

לאחי באמריקה הברית !

עם הרוח הוא עם ישראל. זה ארבעים שנה החל בישוב ארצנו. הוא הבין סוף-סוף שאין עם ישראל עם חי בלי בסיס קרקעי. אבל עוד לא נרפא מרוחניותו היתרה. במשך ארבעים שנה התאספו באי כחו באחד עשר קונגרסים עולמיים. בקונפרנציות וועידות בלי מספר בכל ארצות תבל, נאמו נאומים בלי קץ וגבול; יצרו ספרות ציונית גדולה ורחבה כמעט בכל השפות המתהלכות בעולם — אבל את העיקר שכחו! את גאולת הארץ, את הקרקע, הבסיס הזניחו! עד היום גאלנו רק שנים אחוזים מאדמתנו! זה העם „החכם ונבון", זה העם „המעשי" לא הבין דבר פשוט שעוד אבותינו חכמי התלמוד הבינו: „אין אונאה לקרקעות". ובמשך השנים שאנחנו דברנו והתוכחנו — הקרקע בארץ-ישראל עלתה במחירה לגובה כזו שבלי הגזמה מאות מיליונים אבדנו על-ידי עלית המחירים במשך השנים האחרונות.

נחוץ להבין שלכל ההצהרות של הממשלות לטובתנו ולכל הזכיות המדיניות אין ערך, אם הקרקע-הבסיס לא יהי תחת רגלינו. וגם זה נחוץ להבין שצריכים הננו להכנס אל הארץ כאוהבים ובשביל כך לשלם במיטב כספנו בעד כל שעל אדמה. מעשי אבות סימן לבנים. אבי אומתנו אברהם שלם בעד האחוזה הראשונה בארצנו — כחברון — במיטב כספו — ארבע מאות שקל כסף !

ארץ-ישראל בשנים הבאות תתפתח במהירות גדולה — התפתחות פוליטית, אקונומית ותרבותית; דגל בריטניה הגדולה ערב בעד התפתחות זו ! ומדי שנה ושנה תהיה יותר קשה יותר בייחד גאולת אדמתנו. ואם לא עכשיו — אימתי ? ואם אין אנו לנו, על-ידי המוסד הלאומי — הקרן הלאומית — מי לנו ?

על היהדות העולמית ובפרט על היהדות האמריקנית, האנגלית ומיושבותיה, להבין מה המומנט ההיסטוריה־הרציני דורש. העם היהודי מחויב לתת להקרן את האמצעים הבין-גדולים הנחוצים לה לגאל בזמן היותר קרוב את אדמתנו.

„נחלתנו נהפכה לזרים" זו היא הקינה היותר נוראה שלנו, בא הזמן שנחלתנו תשוב אלינו וזה תלוי בנו ורק בנו.

מ. אוסישקין.

* * *

סדור יום הפרחים בניו-יורק.

סדור „יום הפרחים" בניו-יורק בשנה הזאת, שנקבע ליום 13 ליוני, הצטיין מבכל השנים הקודמות. כל השכונות הציוניות עשו את עבודת ההכנה מתוך מרץ מיוחד. במשך השבוע העבר נערכו הרבה אספות באולמים ותחת כפת השמים בכל חלקי העיר ורבבות יהודים הוכנו לקראת יום הפרחים ודרך אגב נתבררו להם עוד יותר פעולותיו של המוסד הפופולארי הזה — הקרן הקיימת לישראל.

לפי ההכנות ולפי המספר הרב של הצעירים והצעירות שהתנדבו למכירת הפרחים יש לקוות לתוצאות מזהירות.

* * *

אי-הכרת האורדן „בני ציון" בתור הסתדרות ציונית מיוחדה.

פקידי האורדן „בני-ציון", אחרי שהחליטו בעת האחרונה להפרד מההסתדרות הציונית באמריקה, פנו אל הועד הפועל של ההסתדרות הציונית העולמית בבקשה להכיר את האורדן בתור הסתדרות ציונית מייחדת. והנה זוהי התשובה שקבלו ב־5 ליוני.

„לונדון, 4 ליוני. אורדן „בני-ציון", ניו-יורק.

בקשתכם אי-אפשר להתמלא, מפני שהיא נגד התקנות של הסתדרות. בבקשה מכם לעבוד באופן הארמוני עם ההסתדרות הציונית באמריקה".

שׁוֹנוֹת

מחיי האגודות.

אגודת „אחיעבר" דהארלם, סניף ג', עורכת אספה פומבית גדולה והונצרט במוצאי שבת, 19 ביוני, בשעה 8 בערב. הנואמים הם: מר ק. ווייטמאן והמשורר פ. מ. ראסקין. המזמרים והמדקלים: מורים אמביאטר, זלמן פרלברג, ליפמאן יום-טוב, הגברת ברנפלד והגברת שווארץ. הכניסה חפשית.

הנני מברך את הועד הפועל של ההסתדרות העברית ומקוה שהוא יפיח רוח חדשה בתנועתנו העברית באמריקה.

ל. גרינברג.

ברכה עמוקה ונובעת מקרב לבנו לחברנו שלום מזרחי לנשואיו עם החברה צפורה קוטקובסקי. יהי רצון שיבנו את ביתם בארצנו החפשית ועינינו רואות.

יצחק ומרים שווארץ.
אליעזר ופועה ברקוביץ.
שמואל ויהודית רייכלין.
מר ומרת א. קעלען.
י. צ. שפירא.
אליעזר קרוסרסקי
אברהם קרוסרסקי.
ז. פרידמאן.

פילאדלפיה, פא.

הננו מברכים את ידידתנו מרת קלארה קנוביץ לארושיה את מר דוד לוין בברכת מזל טוב ובעתיד מזהיר.

שמואל ונחמה יודנפריינד.

הננו מברכים את ידידינו מר מ. שליט ורעיתו ליום הגמר בנם נורמאן את בית־המדרש לרבנים. יזכו לראות אותו עולה מעלה מעלה ויהיה לפאר להוריו ולתפארת לישראל.

שמואל ונחמה יודנפריינד.

ברכתנו לועד הפועל החדש של ההסתדרות העברית, שבימיו תשתגשג ותתפשט העבודה העברית בכל ענפי פעולותיה.

שמואל ונחמה יודנפריינד.

ממרחקים אני שולח את ברכתי הלבבית אל:

1) אחי היחיד אברהם אנגלמאן לנשואיו עם הנערה העדינה דינה מילר.

2) בת־דודי הנערה הנחמדה פנינה בן־יעקב לאירושיה עם האדון מר אריה פרסקובר בראשל.

3) לידידתי הסופרת חנה לונץ לאירושיה עם האדון זאב בלוטין.

4) לידידי הסופר ש. רפאלי לאירושי בתו הגברת החביבה שרה עם האדון אובריה סילבר בלונדון.

5) לידידי האדון ישראל צרגינסקי להולדת בנו בן־ציון ברזלי.

6) לידידי הר' טוביה רויז לאירושי בנו בכורו יעקב עם מרת אסתר כהן.

7) לחברי היקר יוסף גולדברג לנשואיו עם היפה בבנות חנה רוזנבוים בברוקלין.

א. ר. מלאכי.
